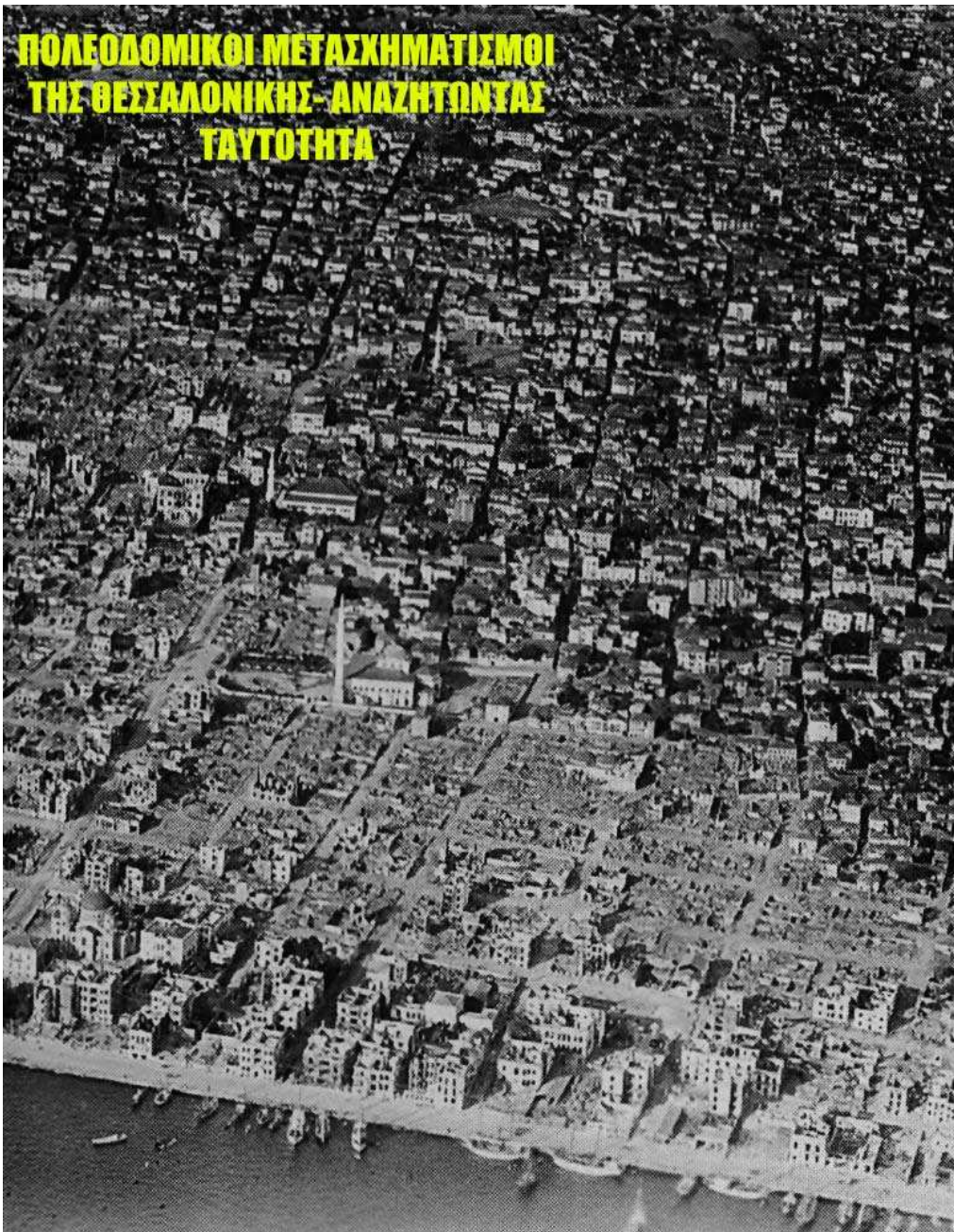

**ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΟΙ ΜΕΤΑΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΙ
ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ-ΑΝΑΖΗΤΩΝΤΑΣ
ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ**

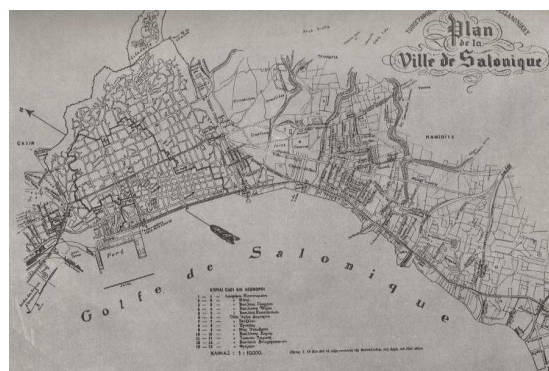

Κώστογλου Βασιλική

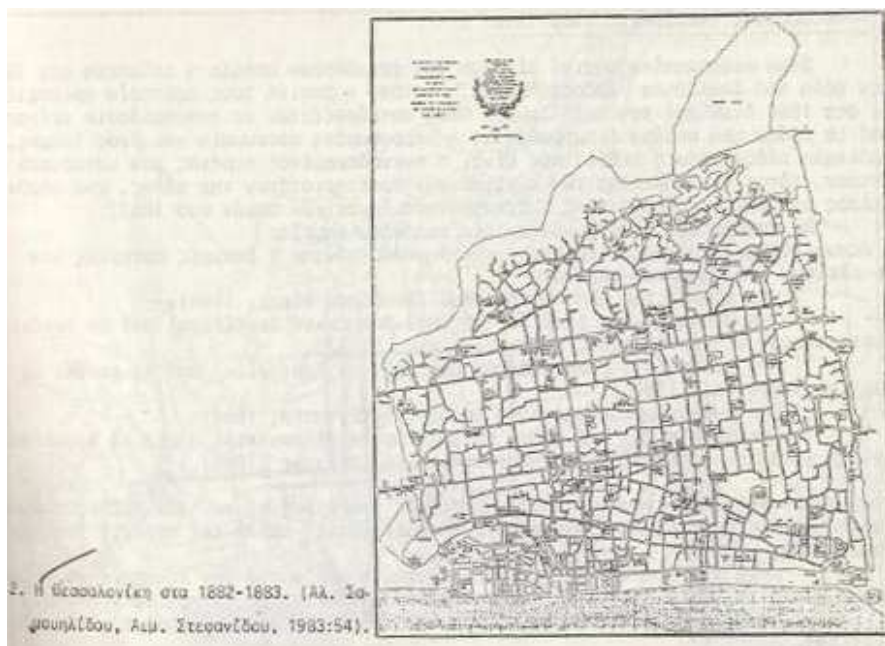
Ελίνα Μήτση

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Από τον 19ο αιώνα ως και το 1950 πολλές και ενδιαφέρουσες πολεοδομικές πρωτοβουλίες και πολιτικές αναπτύχθηκαν στην Ελλάδα, με λιγότερη ή περισσότερη επιτυχία. Δυστυχώς στα μεταπολεμικά χρόνια ατόνησαν και κυριάρχησε η νοοτροπία του αποσπασματικού, του τυχαίου και της γρήγορης, ιδιοτελούς και αρπακτικής 'ανάπτυξης'. Το αστικό τοπίο της Θεσσαλονίκης εκφράζει με τις μεταμορφώσεις του τις αντιφατικές αυτές προσεγγίσεις. Θα τοποθετήσουμε την απαρχή των νεώτερων μετασχηματισμών της Θεσσαλονίκης και την ένταξή της στο νέο παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον στα 1869. Έκτοτε και μέχρι σήμερα η πόλη θα μετασχηματισθεί ουσιαστικά αρκετές φορές.

Το 1869 οι οθωμανικές αρχές ανοίγουν τον αστικό χώρο προς την θάλασσα κατεδαφίζοντας τα τείχη, ενώ συγχρόνως επιτρέπουν την εγκατάσταση των κατοίκων εκτός των τειχών με βάση οικονομικά και κοινωνικά κριτήρια και όχι εθνοθηρησκευτικά. Αργότερα στα χρόνια της Μπελ Επόκ η Θεσσαλονίκη είναι μια πόλη με έντονες αντιφάσεις, όπου συνυπάρχουν οι κομψές βίλες της λεωφόρου των Εξοχών αλλά και οι εξαιρετικά υποβαθμισμένες τρώγλες της υπόλοιπης κεντρικής περιοχής και του Βαρδάρη.

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ : ΕΙΣΟΔΟΣ ΣΤΟΝ 20^ο ΑΙΩΝΑ

Η Θεσσαλονίκη γνώρισε και πάλι πολλές επιθέσεις και πολιορκίες και πέρασε διαδοχικά από τα χέρια των Βυζαντινών σε αυτά των Τούρκων και των Βενετών για να καταλήξει οριστικά μετά από τριήμερη κατοχή στις 29 Μαρτίου 1430, στην κυριαρχία των Τούρκων του Μουράτ Β' όπου και παρέμεινε μέχρι τον 20^ο αιώνα.

Στις αρχές του 19^{ου} αιώνα η Οθωμανική κυριαρχία υφίσταται αποδυνάμωση. Στην πόλη της Θεσσαλονίκης δημιουργούνται εσωτερικά απελευθερωτικά κινήματα που προκαλούν αναρχία και εγκληματικότητα. Σύμφωνα με μαρτυρίες της εποχής, δύσκολα μπορούσες να κυκλοφορήσεις στη Θεσσαλονίκη εκείνα τα χρόνια χωρίς να έχεις υπό την κατοχή σου όπλο. Τα ενοποιητικά στοιχεία του χώρου εξασθενούν και παρατηρείται διάσπαση της πόλης σε ενότητες. Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με την έλλειψη κεντρικής αρχής, οδηγεί στο μετασχηματισμό του αστικού μοντέλου.

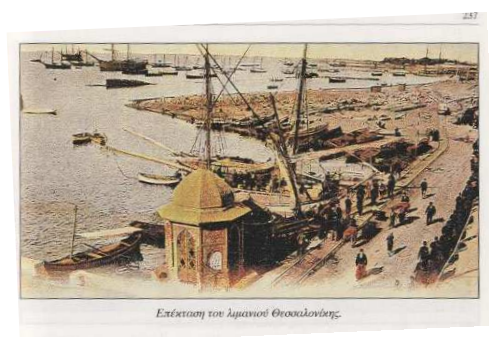
Η είσοδος της Θεσσαλονίκης στον 20^ο αιώνα έχει ιστορηθεί κυρίως ως περίοδος ανάπτυξης της πόλης και ως η κατεξοχήν κοσμοπολίτικη εποχή της (belle époque). Στα μέσα του αιώνα και κυρίως μετά τη συνθήκη του Παρισιού το 1856 , από τις κυριότερες συνέπειες της οποίας ήταν η ένταξη της Οθωμανικής αυτοκρατορίας στη χωρία των Ευρωπαϊκών δυνάμεων, η ανάγκη εξευρωπαϊσμού της γίνεται επιτακτική. Συγχρόνως λαμβάνει χώρα μια σημαντικότερη διεθνής εξέλιξη. Η διάνοιξη της διώρυγας του Σουέζ μετατρέπει την Μεσόγειο από κλειστή λίμνη σε κύριο θαλάσσιο δρόμο προς Μέση και Άπω Ανατολή και Ανατολική Αφρική και αναβαθμίζει τη σημασία των πόλεων-λιμανιών.

Ξεκινάει τότε μια προσπάθεια εκσυγχρονισμού η οποία όμως χαρακτηρίζεται από την αδυναμία της να ακολουθήσει την τεχνική και επιστημονική ανάπτυξη της δύσης. Οι μεταρρυθμίσεις που εκτείνονται σε όλα τα επίπεδα της κοινωνικής ζωής, στην οργάνωση της διοικητικής και οικονομικής λειτουργίας, στο θεσμικό, δικαστικό, στρατιωτικό και κοινωνικό πλαίσιο, αποσκοπούν στη βελτίωση του κρατικού μηχανισμού, στη δυτικοποίηση της κοινωνίας και στην απαλλαγή της νομοθεσίας και της παιδείας από το θρησκευτικό νόμο.

Επίσης, εισάγεται νέα τεχνολογία, κυρίως με τους ξένους υπηκόους και τους προστατευόμενους από τις ευρωπαϊκές χώρες που εισρέουν στην πόλη, ιδρύονται τεχνικά λύκεια και η σχολή καλών τεχνών και θεσπίζονται νέοι οικοδομικοί κανονισμοί, όπως ο κανονισμός περί οδών και οικοδομών του 1864.

Από το 1866 και μετά κατεδαφίζονται τα παραθαλάσσια τείχη, στη θέση των οποίων διαμορφώνονται η προκυμαία και η παράλληλη οδός, τα βορειοδυτικά τείχη και τα νοτιοανατολικά από τον λευκό πύργο μέχρι την πύλη της Καλαμαριάς. Χαράσσονται η παραλιακή οδός (λεωφόρος νίκης, 1870) και η λεωφόρος Χαμηδιέ (σημερινή εθνικής αμύνης), ευθυγραμμίζεται η Εγνατία το 1868 και η Εθνικής αμύνης από το 1879 ως το 1889, το 1870 διανοίγονται η Σαμπρή πασά (Βενιζέλου σήμερα)που εκτείνεται από το κονάκι ως τη θάλασσα, και η Μιδατ πασά (αγ. Δημητρίου σήμερα)το 1875.

Από το 1874 μέχρι το 1896 ολοκληρώνεται η σιδηροδρομική σύνδεση της Θεσσαλονίκης με το Βελιγράδι, το μοναστήρι και την Κωνσταντινούπολη μέσω γραμμής που περνάει από Δεδέ Αγάτς. Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα ο οίκος Ιουλίου Μπριαντών (που αποτελεί την εταιρεία εκμετάλλευσης του λιμένα της Θεσσαλονίκης από το 1904) αναλαμβάνει τη διαπλάτυνση της παραλιακής οδού. Ταυτόχρονα οικοδομείται το εντυπωσιακό κτίριο του τελωνείου από Ελι Μοδιάνο το 1910, χτίζονται νέες αποθήκες και κατεδαφίζονται τα παλιά παραπήγματα. Έτσι δημιουργείται μια λαμπρή όψη της πόλης στην οδό σελιμιέ που είναι η σημερινή Κουντουριώτου.

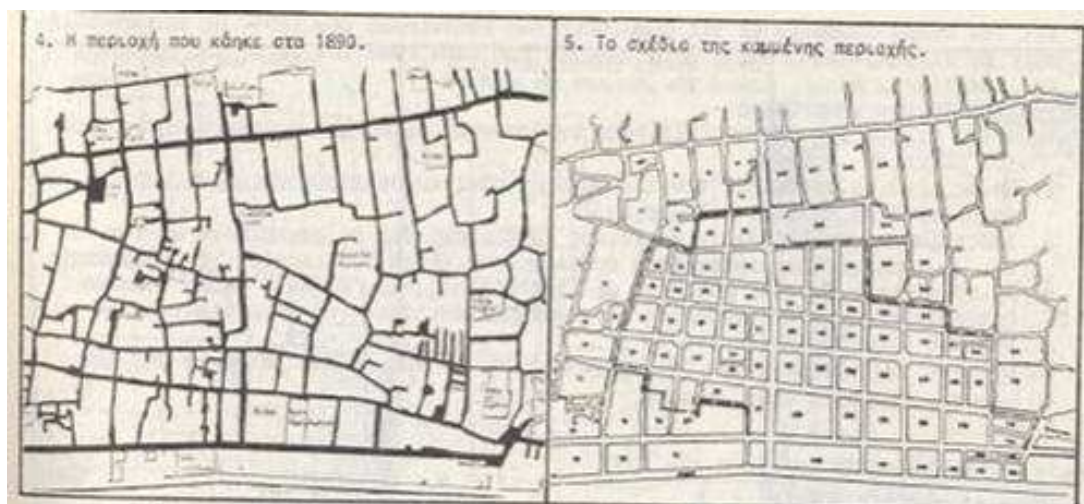

Οι κατεδαφίσεις των τειχών βοηθούν την επέκταση της πόλης εκτός αυτών ενώ σημαντικά κίνητρα για την εγκατάσταση κατοίκων έξω από το παραδοσιακό κέντρο, δίνει η αποξήρανση του έλους μπάρας στα δυτικά και η συγκοινωνιακή σύνδεση της συνοικίας χαμιδιέ στα ανατολικά. Οι κάτοικοι μπορούν πλέον να εγκαταλείψουν τις παραδοσιακές περιχαρακώσεις και να εγκατασταθούν στις υπάρχουσες ή στις νέες εκτός των τειχών συνοικίες με βάση οικονομικά και κοινωνικά κριτήρια και όχι εθνοθηρησκευτικά.

Την ίδια εποχή κάνουν την εμφάνιση τους και οι πρώτες εμπορικές στοές που χτίζονται για να στεγάσουν γραφεία εταιρειών και βιομηχανιών καθώς και γραφεία επιστημόνων που εμφανίζονται στην πόλη. Σημαντικότερες είναι η cite Saul του οίκου Μοδιάνο, η στοά Αλλατίνη, η στοά davidetto του οίκου φερναντεζ και οι στοές κύρση και τουρμπάλη.

Στην φράγκικη συνοικία γίνεται ο διαχωρισμός μεταξύ χώρων παραγωγής και διοίκησης. Η ύπαρξη συνοικιών τραπεζών και εμπορίου, ανεβάζει τις αξίες της γης και δημιουργεί κέντρα επιχειρησιακής και οικονομικής δραστηριότητας τα οποία συναγωνίζονται τις παραδοσιακού τύπου αγορές, οργανωμένες σε συντεχνίες. Η βιομηχανία κυρίως οριοθετείται στην περιφέρεια της πόλης, κοντά στις πλουτοπαραγωγικές πηγές ή στα οδικά και θαλάσσια δίκτυα

Το 1890 χαρακτηρίζεται από την πυρκαγιά που έκαψε 20 εκτάρια της πόλης και την εισροή ρωσοεβραίων προσφύγων. Η πολεοδομικοί μετασχηματισμοί που ακολουθούν την πυρκαγιά, αποτελούν κάτι καινούργιο για την εικόνα της πόλης αλλά κυρίως για τον τρόπο που χρήζει αστικού σχεδιασμού. Η καταστροφή δίνει τη δυνατότητα για το μετασχηματισμό του αστικού χώρου με τη διάνοιξη κύριων ευθύγραμμων αρτηριών και απλών γεωμετρικών ρυμοτομήσεων οικοπέδων. Το 1892 στο εμπορικό δελτίο του γαλλικού υπουργείου εξωτερικών αναφέρεται για το επανασχεδιασμένο τμήμα: «το νέο σχέδιο της συνοικίας θυμίζει με την ορθογώνια χάραξή του τις πόλεις του νέου κόσμου».

Το 1891 κωδικοποιείται και δημοσιεύεται ο νόμος περι οικοδομών ο οποίος είχε αρχίσει να θεσπίζεται από το 1883. Επιφυλάξεις διατυπώνονται και για το βαθμό κατά τον οποίο ο νέος σχεδιασμός στερεί από τη Θεσσαλονίκη τη γραφική της εικόνα, καθώς από το αστικό μοντέλο της γειτονιάς περνάμε σε αυτό του οικοδομικού τετραγώνου.

Η ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΑΡΤΗΣΗ ΤΗΣ ΣΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΡΑΤΟΣ, ΤΟ 1912

Στο διάστημα που ορίζεται από τη δεκαετία 1912-1922 οι επιδιώξεις της ελληνικής πολιτείας εστιάζονται στο μετασχηματισμό των τοπικών κέντρων μίας πολυεθνικής αυτοκρατορίας σε αστικά κέντρα ενός εθνικά ομοιογενούς κράτους. Ένας νέος «ενιαίος» αστικός χώρος οφείλει να αντικαταστήσει τον πολυδιασπασμένο χώρο των θρησκευτικών ή εθνικών επιμέρους ομάδων, να απαλείψει τις ιστορικά διαμορφωμένες ιδιοτυπίες των διαφορετικών κοινοτήτων, να μεταμορφώσει την πολυπυρηνική οργάνωση της πόλης σε μονοκεντρική, να αναπροσανατολίσει τις σχέσεις και τις λειτουργίες προς το Νότο, να εκφράσει με σαφήνεια και ενέργεια τη νέα εθνική πραγματικότητα.

Αρχικά, μετακινείται τμήμα μουσουλμανικού πληθυσμού που είχε εγκατασταθεί στην πόλη κατά τη διάρκεια των βαλκανικών πολέμων. Αντιστρόφως, έλληνες πρόσφυγες από τους βαλκανικούς και τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο εισρέουν στην πόλη από τη Θράκη, Βουλγαρία, Σερβία, Μικρά Ασία, Ρωσία και Καύκασο και εγκαθίστανται ως το 1917 ιδρύοντας προσφυγικούς οικισμούς(τριανδρία).

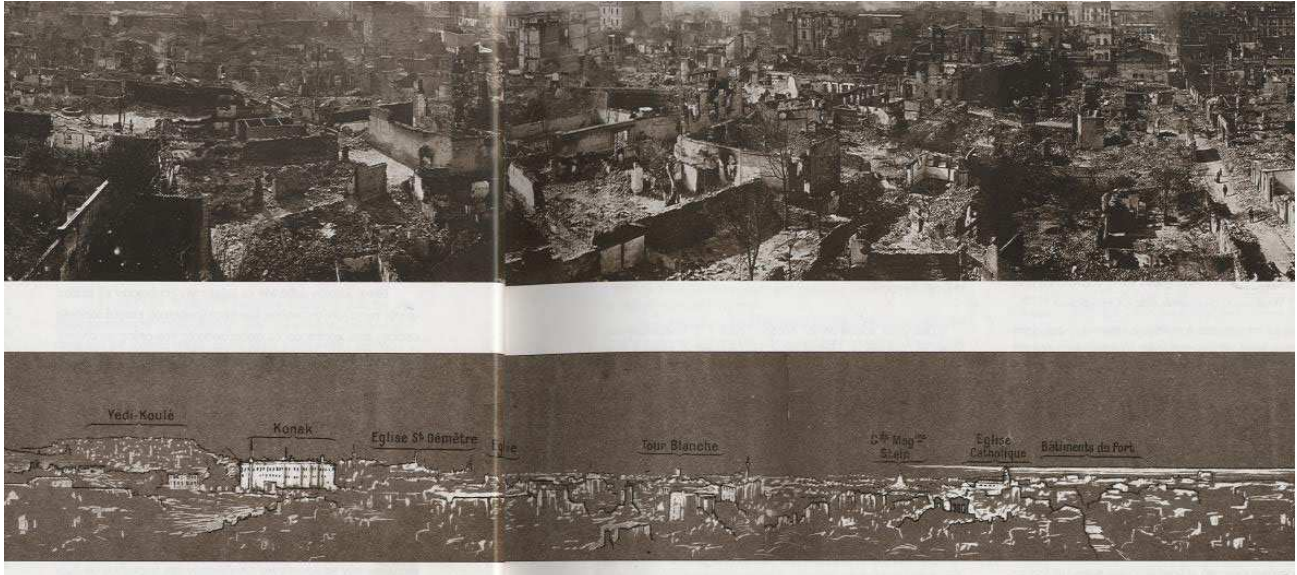
Το 1913 οι αρχές ανέθεσαν σε αρχιτεκτονική επιτροπή με επικεφαλής τον Αριστοτέλη Ζάχο την εκπόνηση ενός σχεδίου για τον εξωραϊσμό της πόλης. Πρόθεση του Ζάχου ήταν να εξαλείψει αδυσώπητα το παρελθόν. Για το ιστορικό κέντρο προτείνει:

- μικρά ανοίγματα/ πλατείες γύρω από τα σημαντικότερα μνημεία
- διαπλάτυνση τριών βασικών δρόμων: Εγνατία, Αγ. Δημητρίου, Βενιζέλου
- χάραξη ενός μεγάλου βουλεβάρτου με τετραπλή δεντροστοιχία γύρω από τον ιστορικό πυρήνα, δίπλα στα τείχη
- μετατροπή επταπυργίου σε αρχαιολογικό χώρο
- χωροθέτηση νέων δημοσίων χώρων δίπλα σε λευκό πύργο και σε άμεση επαφή με ανατολικές συνοικίες.

Είναι βάσιμο να υποθέσουμε πως αν η Θεσσαλονίκη δεν είχε καεί το 1917, οι νέες κεντρικές λειτουργίες πιθανόν να είχαν μεταφερθεί ανατολικά. Τελικά, τοποθετήθηκαν ανανεωμένες και ενισχυμένες στο ιστορικό κέντρο μετά τη μεγάλη πυρκαγιά του 1917, αφού η καταστροφή του ιστορικού πυρήνα τον απελευθέρωσε ταυτόχρονα και από τις χαράξεις και τις χρήσεις της ιστορίας αιώνων.

Η πυρκαγιά εκδηλώθηκε την 5^η Αυγούστου 1917 στη βορειοδυτική πλευρά της πόλης και κατέκαυσε σε 32 ώρες 120 εκτάρια του σημαντικότερου τμήματος του κέντρου. Η φωτιά εξαφάνισε την ανατολίτικη όψη της πόλης και εξάλειψε την παραδοσιακή της διάρθρωση. Έξι ημέρες μόνο μετά την καταστροφή, σε μια πρωτοφανή επίδειξη δυναμισμού και αποφασιστικότητας η κυβέρνηση των φιλελευθέρων, με πρωτοβουλίες του αρμόδιου υπουργού Ελ. Παπαναστασίου και

με τη θερμή υποστήριξη του Ελ. Βενιζέλου, είχε πάρει τις αποφάσεις της: ένα σχέδιο θα ετοιμαζόταν για το σύνολο του ιστορικού κέντρου που θα απαιτούσε για την εφαρμογή του τη συνολική απαλλοτρίωση της καμένης περιοχής. Οι μεταρρυθμίσεις αυτές αντιμετώπιζαν το χώρο του ιστορικού κέντρου ως “tabula rasa” και επέτρεπαν το ριζικό ανασχεδιασμό του χωρίς τις ποικίλες δεσμεύσεις που ο χρόνος, η ιστορία και η μορφή της ιδιοκτησίας πάντα επιβάλλουν.

Θέτοντας σε εφαρμογή τις αποφάσεις της, η κυβέρνηση του Ελ. Βενιζέλου, συγκρότησε μια επιτροπή στην οποία κλήθηκαν να συμμετάσχουν ο γάλλος αρχιτέκτονας Ερνέστ Εμπράρ, ο άγγλος αρχιτέκτονας τοπίου Τόμας Μώσον, ο βέλγος λοχαγός του μηχανικού Ζοζέφ Πλέιμπερ, ο αρχιτέκτονας Αριστοτέλης Ζάχος και ο Κωνσταντίνος Κιτσίκης, ο ειδικός λιμενολόγος Άγγελος Γκίνης και ο δήμαρχος της πόλης, Κωνσταντίνος Αγγελάκης.

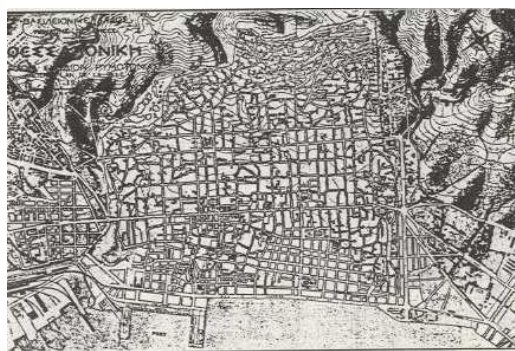

Το σχέδιο που εκπόνησε για τη Θεσσαλονίκη η διεθνής επιτροπή σχεδιασμού με επικεφαλής τον Ερνέστ Εμπράρ υιοθέτησε τις πιο σύγχρονες σχεδιαστικές αντιλήψεις της εποχής. Οι πολεοδόμοι σχεδιάζουν μια πόλη διπλάσια από αυτήν που υπάρχει (350.000 κατοίκους, και κάλυπτε συνολικά 2400 εκτάρια.) με το όραμα της δημιουργίας μιας μελλοντικής μεγαλούπολης.

Η οργάνωση της πόλης είναι μονοπυρηνική: στο κέντρο τοποθετείται η διοικητική και οικονομική λειτουργία. Παρατηρούμε τώρα πια την εξάλειψη της χωρικής οργάνωσης με βάση εθνοθηρησκευτικά χαρακτηριστικά. Βασικό οργανικό στοιχείο του αστικού ιστού αποτελούσε το οικοδομικό τετράγωνο, που αντικατέστησε τι λαβυρινθώδεις και ακανόνιστες κατοικίες. Οι περιοχές κατοικίες σχεδιάζονται με ενιαίο πρότυπο: μονάδες-πάρκα-σχολεία-μνημεία.

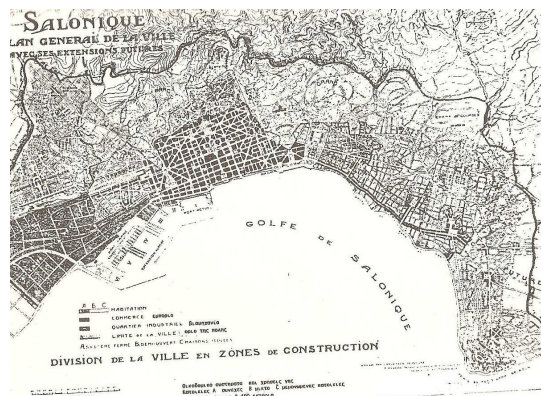
Η Θεσσαλονίκη μέχρι τότε εκτεινόταν σε μεγάλες επιμήκειες ζώνες που αναπτύσσονταν παράλληλα με την ακτογραμμή, χωρίς κάθετους δρόμους και ανοίγματα. Ο νέος σχεδιασμός αναγνώρισε την ανάγκη επικοινωνίας των εσωτερικών συνοικιών με την θάλασσα και δημιούργησε μεγάλους διαμπερείς άξονες για την κίνηση πεζών και αυτοκινήτων. Η πόλη απέκτησε κλασσικές γεωμετρικές χαράξεις (διαγώνιους, άξονες, μνημεία-εστιακά σημεία) και ένα δίκτυο με φαρδύς δρόμους και κυκλοφοριακή ιεράρχηση. Προσδιορίζονταν και οριοθετούνταν οι βιομηχανικές ζώνες, οι εργατικοί οικισμοί, οι περιοχές κατοικίας και αναψυχής.

Για να γίνει ελκυστικότερο το νέο σχέδιο και να αποκτήσει η πόλη τους ελεύθερους χώρους που δεν υπήρχαν στο παρελθόν, ο Εμπράρ χρησιμοποίησε τα βυζαντινά μνημεία της πόλης ως εστιακά σημεία ενός δικτύου δημοσίων χώρων (πλατειών, πεζοδρόμων, δενδροφυτεμένων αρτηριών). Πολλές καλοσχεδιασμένες πλατείες πλαισίωναν μνημεία και δημόσια κτίρια, όπως τον λευκό πύργο, την αχειροποίητο, το διοικητήριο, το σιντριβάνι και το βαρδάρη, καθώς και τα μέγαρα των συντεχνιών, του ταχυδρομείου και του χρηματιστηρίου, που δεν κατασκευάστηκαν ποτέ. Η

Σχέδιο του κέντρου της Θεσσαλονίκης πριν από το 1917
Το αρχικό σχέδιο Hébertet για το κέντρο της πόλης (1918). Με μαύρα σημείωνονται τα οικοδομικά τετράγωνα που περιλαμβάνονται στην πυρκαϊσμένη ζώνη

πλατεία Αριστοτέλους την οποία ο εμπράρ συνέκρινε ως προς τη θέση της με την πλατεία piazzetta της Βενετίας, ανοίγεται στη θάλασσα σε πλάτος 100 μέτρων περίπου και προσφέρει μια από τις ωραιότερες θέες στον κόσμο, τη σιλουέτα του Ολύμπου.

Μια από τις σημαντικότερες καινοτομίες του νέου σχεδίου τη Θεσσαλονίκης ήταν η συνεισφορά του στη δημιουργία ενός πολιτικού κέντρου με μνημειακό χαρακτήρα, που έλειπε από τη πόλη και προοριζόταν να αποτελέσει την καρδιά του ιστορικού κέντρου. Σχέδια επίσης εκπονήθηκαν για το υπό ίδρυση πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, στη θέση που βρίσκεται σήμερα, για τους εργατικούς συννοικισμούς, τις βιομηχανικές περιοχές και το λιμάνι. Ιδιαίτερη συνεισφορά του σχεδίου αποτελεί η δημιουργία μιας περιμετρικής πράσινης ζώνης γύρω από την πόλη μέχρι το Καραμπουρνάκι, που εισέδυε στα όρια του ιστορικού κέντρου και 'χώριζε' την πόλη σε τρία μέρη. Αυτό υλοποιήθηκε μόνον εν μέρει, χαρίζοντας στην Θεσσαλονίκη το δάσος του Σειχ σου, και το συγκρότημα του Πάρκου Λευκού Πύργου με τους χώρους της Πανεπιστημιούπολης και της Έκθεσης, ανατολικά των τειχών.

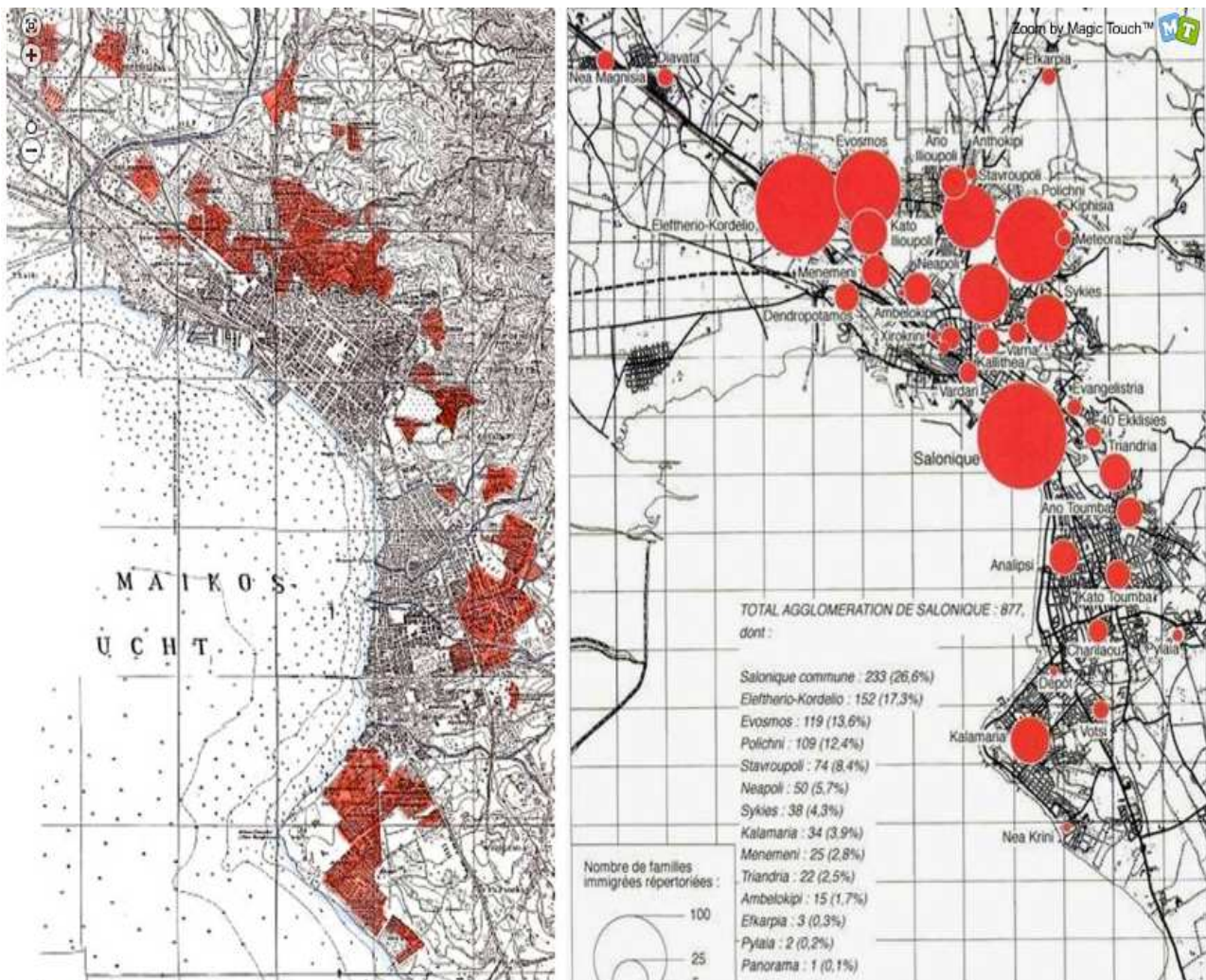
Από τα σχέδια της επιτροπής σχεδιασμού εγκρίθηκε και εφαρμόστηκε μόνο αυτό του ιστορικού κέντρου και όχι τα σχέδια γενικών κατευθύνσεων. Επίσης, η μόνη από τις προτάσεις για επιβεβλημένη αρχιτεκτονική που υλοποιήθηκε είναι της πλατείας και της οδού Αριστοτέλους. Η υλοποίηση του σχεδίου αντανάκλα τις περιπέτειες της πόλης. Η ανέγερση των δημοσίων κτιρίων σκόνταψε επάνω στην οικονομική και πολιτική κρίση της δεκαετίας του 1930, ενώ στη διάρκεια της κατοχής και του εμφύλιου όλα τα προγράμματα αναστάλησαν.

Με την εξαίρεση του αυξημένου αριθμού ορόφων, (από 5 του σχεδίου του 1917 σε 9 με 10 σήμερα) και την παραμόρφωση του σχήματος πολλών ελεύθερων χώρων (για να εξυπηρετηθούν οι γνωστές πελατειακές ανάγκες και πιο πρόσφατα η κυκλοφορία) ο χαρακτήρας του ιστορικού κέντρου σήμερα απορρέει από τον σχεδιασμό του 1917. Η ζωντάνια στην ανάμειξη των χρήσεων, η παρουσία των μνημείων και η σχέση τους με τον αστικό ιστό, η ποικιλία στη διάταξη των ελεύθερων χώρων και η άμεση βιωματική σχέση με τη θάλασσα, (πλεονεκτήματα που ελάχιστες πόλεις έχουν στον ίδιο βαθμό με Θεσσαλονίκη), οφείλονται στην τόλμη και τη διορατικότητα του σχεδιασμού και στην αρκετά πιστή εφαρμογή του, σε μια ιδιαίτερα δύσκολη ιστορική συγκυρία.

ΤΟ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ

Η περίοδος της αστικής ιστορίας στο διάστημα 1921 ~ 1940 με την Μικρασιατική Καταστροφή και την συρροή προσφυγικού πληθυσμού χαρακτηρίζεται παράλληλα από μια διαδικασία βιομηχανικής ανάπτυξης. Δημιουργούνται μόνιμοι οικισμοί εργατών, νεοφερμένων από διάφορα γεωγραφικά διαμερίσματα της χώρας και κρατικοί προσφυγικοί οικισμοί με οργανωμένη δόμηση. Από την άλλη μεριά οι ασφυκτικές πιέσεις των νεοφερμένων πληθυσμών, ωθούν τις πόλεις προς την επέκτασή τους. Οι κοινωνικοί μετασχηματισμοί, οι περιθωριοποιήσεις και οι ανισότητες, αλλά και η συμβίωση εν τέλει και η κοινωνική ένταξη και αφομοίωση, εγγράφονται πειστικά στο αστικό περιβάλλον.

Στη Θεσσαλονίκη το πρόβλημα της εγκατάστασης είναι μεγαλύτερο από τις άλλες ελληνικές πόλεις, γιατί πριν πέντε χρόνια η μεγάλη πυρκαγιά είχε καταστρέψει το 40% των σπιτιών και γιατί από τη μία χρονιά στην άλλη τετραπλασιάστηκε ο πληθυσμός της.

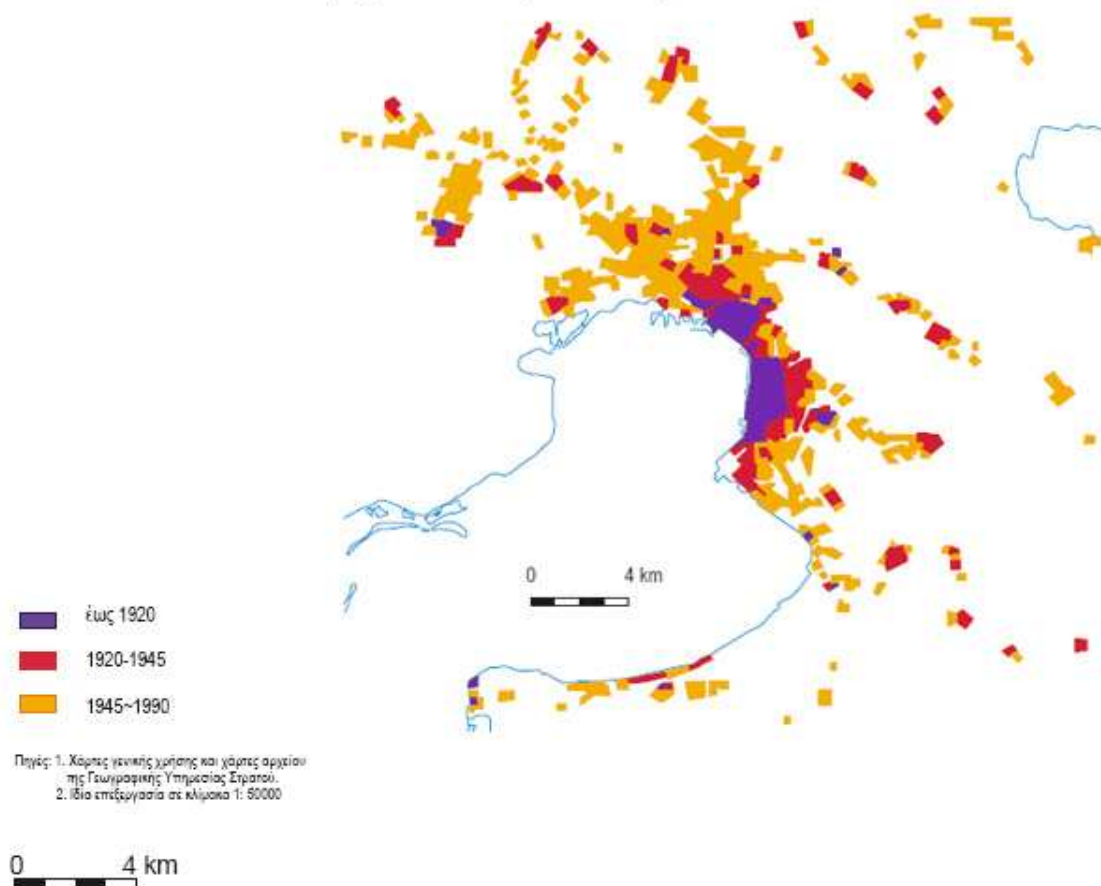
Πάνω από 100.000 πρόσφυγες από μικρά Ασία, την ανατολική Θράκη, τον Καύκασο και τον πόντο εγκαθίστανται στη Θεσσαλονίκη το Σεπτέμβρη του 1922. Ο πληθυσμός αυτός έχει επείγουσα ανάγκη στέγασης και οικονομικής βοήθειας για την διαβίωσή του. Οι άμεσες ανάγκες τους καλύφθηκαν υποτυπωδώς ενώ για αρκετό διάστημα ζούσαν σε πρόχειρους καταυλισμούς στην άνω πόλη και στα εγκαταλειμμένα στρατόπεδα. Έτσι, είτε με απόφαση κάποιας κρατικής αρχής, είτε εξ' εφόδου, καταλήφθηκαν όλοι οι χώροι που θα μπορούσαν να στεγάσουν προσφυγικές οικογένειες.

Οι επιδράσεις του προσφυγικού εποικισμού στη διάρθρωση των προαστίων της Θεσσαλονίκης είναι αποφασιστικές. Η αυτοστέγαση και η αυθαίρετη δόμηση ήταν οι συνηθέστεροι τρόποι οικοδόμησης συνοικισμών, όπως και στην υπόλοιπη Ελλάδα. Η πόλη γίνεται μια πόλη αντιθέσεων. Περίλαμπρα μέγαρα από τη μία και χιλιάδες παραπήγματα από την άλλη διασκορπισμένα από άκρη σε άκρη της Θεσσαλονίκης. Λίγα μόνο μέτρα από τη Τσιμισκή, στον τενεκέ μαχαλά, εξελίσσεται φρικιαστική για τα μάτια του επισκέπτη η ανθρώπινη εξαθλίωση και η ανισότητα της ζωής.

Το κράτος μπροστά σε αυτή την κατάσταση θεσπίζει το πρώτο πολεοδομικό πλαίσιο με το οποίο οργανώνονται οι νέοι προσφυγικοί συνοικισμοί. Κάθε συνοικισμός ρυμοτομείται προχειρώς και χωρίζεται σε οικόπεδα. Οι προσφυγικοί συνοικισμοί αναπτύχθηκαν γύρω από τα κάστρα (γενή ντελίκ, αλτή ντελίκ, μεβλαχανέ κλπ) και στις ανατολικές και δυτικές πεδιάδες της Θεσσαλονίκης. Ανατολικά η κατιρλή και η κουρή. Δυτικά η Καλλιθέα, Παύλου μελά, Κορδελιό, χαρμάνκιοι, λεμπέτ, τενεκέ μαχαλάς, ρεζή βαρβάρ, μπεχ τσινάρ. Παράλληλα με την έγκριση των σχεδίων παρατηρείται έντονη οικοδομική δραστηριότητα με σκοπό τη δημιουργία νέων συνοικισμών. Οι σημαντικότερες αυτών είναι η τούμπα και η καλαμαριά. Οι συνοικισμοί αυτοί περιλαμβάνουν περίπου 6.000 μικρές κατοικίες, εξαιρουμένων των 500 μεγάλων κτιρίων που υπήρχαν ήδη εκεί, και μπορούσαν να στεγάσουν 8 ως 10 οικογένειες το καθένα.

Ο δακτύλιος των νέων οικισμών που περιβάλλουν την πόλη παρουσιάζει την εικόνα μωσαϊκού από οικιστικές ενότητες κατασκευασμένες από διαφορετικούς φορείς με συνοπτικές διαδικασίες , χωρίς να εντάσσονται σε ένα ενιαίο πρόγραμμα οικιστικής ανάπτυξης. Ανάμεσά τους υπάρχουν κενά που καταλαμβάνονται από αγροτική γη, βιομηχανία και βιοτεχνικά κτίρια, εγκαταλειμμένες εκτάσεις και υψώματα. Ιδιαίτερα η περίοδος 1922- 1929 είναι αυτή στην οποία παγιώνεται το σχέδιο της ρυμοτομίας της Θεσσαλονίκης στην τελική του μορφή όπως εμφανίζεται το 1929 και όπως αναγνωρίζεται σαφώς σήμερα.

Χάρτης Θ2: Επεκτάσεις Θεσσαλονίκης

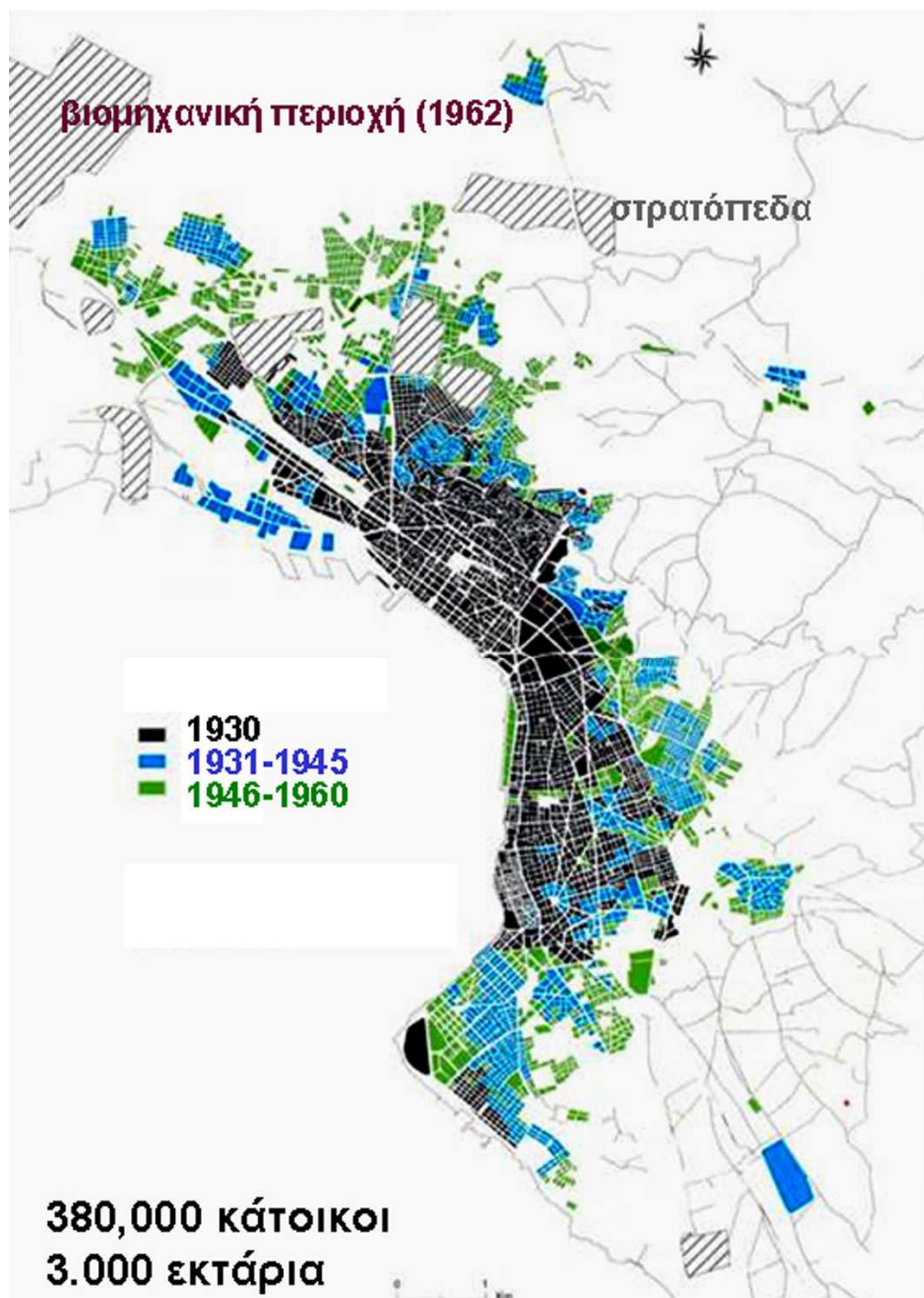
Έτσι, μέσα από την πρόσφατη περιπέτειά της η Θεσσαλονίκη βρίσκει σιγά το νέο νεοελληνικό της πρόσωπο, χάνοντας όμως την παλαιότερη έντονη προσωπικότητά της. Στη νέα εικόνα της επιμένουν να υπάρχουν η ιδιαιτερότητα του φυσικού της τοπίου και οι μεμονωμένες αλλά ισχυρές μνήμες της ιστορίας της, υποταγμένες ωστόσο στη νέα μορφή και πρακτική της πόλης, μορφή και πρακτική που, σε μια κοινωνία με αυξημένη κοινωνική κινητικότητα, βρίσκουν στα μικροαστικά πρότυπα τις σταθερότερες αξίες.

Για την πόλη ακολουθεί περίοδος κακουχιών, πείνας, πολέμων, στέρησης και εξαθλίωσης. Έτσι λοιπόν σε αυτό το κομμάτι της ιστορίας της πόλης, όπως είναι φυσικό επικρατεί στασιμότητα σε όλους τους τομείς και στις πολεοδομικές επεμβάσεις. Η πόλη ανασυγκροτείται και αλλάζει σελίδα την μεταπολεμική πλέον περίοδο. Τα προβλήματα συνεχίζονται και μετά τη λήξη του πολέμου τον Οκτώβριο του 1944. Το κυριότερο από αυτά ο εμφύλιος πόλεμος, που κατά τη διάρκειά του και μετά τη λήξη του, εισρέουν αντάρτες, πρόσφυγες και εσωτερικά μεταναστευτικά κύματα.

Την περίοδο του πολέμου έχει πραγματοποιηθεί η εξόντωση 50.000 Θεσσαλονικέων Εβραίων, αλλά και φυγή ενός μεγάλου τμήματος οικονομικών και πολιτικών προσφύγων σε χώρες της ανατολικής και δυτικής Ευρώπης. Έτσι, η οικονομία που κατά ένα μεγάλο μέρος της υποστηριζόταν από τους Εβραίους, αποδυναμώνεται αισθητά, κενό που έπειτα θα αναπληρωθεί από την ταχέως ανερχόμενη τάξη των εργολάβων.

ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΟΙ ΜΕΤΑΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΙ

Η μαζική αστικοποίηση και η συγκέντρωση των οικονομικών δραστηριοτήτων, που παρατηρείται κατά τις δεκαετίες 1950 και 1960 σε αρκετές Ευρωπαϊκές μεγαλουπόλεις, καθώς και η συρροή εσωτερικών μεταναστών οδηγεί την πόλη στην ταχύτατη χωρική εξάπλωση της, η οποία πραγματοποιείται με τη μορφή αυθαίρετης δόμησης.

Χαρακτηριστικά το 1946 κτίσθηκαν λιγότερες από 100 νέες κατοικίες και ο ρυθμός αύξησης ήταν τόσο βαρύς ώστε ξεπέρασε τις 1000 το 1952.

Από το 1955 πραγματοποιούνται έργα οδοποιίας, διανοίξεων και διαπλατύνσεων δρόμων και πεζοδρόμων, ενώ την ίδια χρονιά ξηλώνεται η τροchioδρομική γραμμή μπροστά από τον Λευκό Πύργο. Το 1959 θα ακολουθήσει η μεγαλύτερη μεταμόρφωση στην ιστορία της πόλης με το ξήλωμα των υπαίθριων καφενείων και ταβερνών, το μπάζωμα της ακτής από το πάρκο του Λευκού Πύργου μέχρι το Καραμπουρνάκι και την κατασκευή της νέας ανατολικής παραλίας.

Παράλληλα υλοποιείται η διάνοιξη της οδού Τσιμισκή και εφαρμόζεται ρυμοτομικό σχέδιο για την περιοχή της Ροτόντας και της ΔΕΘ. Υπακούοντας στην ιδιωτική οικονομία, απουσία κάθε πολιτικής ελέγχου, ένας μεγάλος αριθμός εκλεκτιστικών οικοδομών του κέντρου αντικαθίσταται από μεσοπολεμικές κατασκευές, ενώ μέχρι το 1970 τα υψηλότερα εισοδηματικά στρώματα μεταφέρονται στο λόφο του Πανοράματος, όπου και διαμορφώνονται μονοκατοικίες με μεγάλους κήπους. Το κράτος, με δεδομένη την αδυναμία να πραγματοποιήσει ριζικές μεταβολές στο αστικό τοπίο καταφεύγει στην ανάπτυξη μικρότερων νευραλγικών περιοχών μέσα στην πόλη. Η πρώτη προσπάθεια ήταν η μελέτη για την Παλαιά Πόλη των Αθηνών, παράδειγμα που ακολούθησε και η Θεσσαλονίκη για την περιοχή της Ανω Πόλης, όπου από το σχέδιο Hebrard είχε χαρακτηριστεί ως διατηρητέα.

Ουσιαστικό ρόλο στη διαμόρφωση της εικόνας του ιστορικού κέντρου της πόλης μεταπολεμικά, παίζουν και οι ανασκαφές που έγιναν από το 1945 και ύστερα στη περιοχή των Βυζαντινών ανακτόρων - στην πλατεία Ναυαρίνου. Η Θεσσαλονίκη αποκτά έναν από τους πιο ζωντανούς δημόσιους χώρους, αξιοποιώντας παράλληλα τον σχεδιασμό του Hebrard, ο οποίος είχε χαράξει έναν μεγάλο πεζόδρομο που συνδέει τη Ροτόντα και την Καμάρα με την πλατεία και τη θάλασσα, ενώ λίγο αργότερα, το 1960, στον συμβολικό Άξονα της οδού Αριστοτέλους αποκαλύπτεται και η αρχαία Αγορά.

Πλατεία Ναυαρίνου, Βυζαντινά ανάκτορα

Τα νεωτερικά αστικά τοπία, που διαμορφώθηκαν σε κεντρικά σημεία της πόλης και διακρίνονται ακόμα και σήμερα για την ταυτότητά τους είναι:

- Η Διεθνής Εκθεση Θεσσαλονίκης,
- Η περιοχή της Πανεπιστημιούπολης
- Η Νέα Παραλία

Εξέλιξη ΔΕΘ και ΑΠΘ, 1960-1995

Στα χρόνια που ακολούθησαν παρατηρήθηκε μαζική τάση φυγής από το κέντρο, διευκολύνοντας την άναρχη επέκταση της Θεσσαλονίκης προς την περιφέρεια, η οποία πήρε νέες μορφές. Στις περιοχές εγκατάστασης προσφύγων και εσωτερικών μεταναστών, οργανωμένες και αυθαίρετες, που βρίσκονταν κοντά στις βιομηχανικές και βιοτεχνικές ζώνες προστέθηκαν νέοι θύλακες

κατοικίας υψηλών και μεσαίων εισοδημάτων, εμπορικά κέντρα και αργότερα περιοχές υποδοχής μεταναστών και παλιννοστούντων από την Ανατολική Ευρώπη και τα Βαλκάνια.

Το 1978 ένας σεισμός των 6,5 ρίχτερ πλήττει την πόλη, έχοντας σημαντικές επιπτώσεις στην πολεοδομική και αρχιτεκτονική διεύθυνση της Θεσσαλονίκης. Λειτουργήσε ουσιαστικά ως καταλύτης, επιταχύνοντας μία σειρά εξελίξεων που ήδη ήταν ορατές στις πρώτες μεταπολεμικές δεκαετίες. Ειδικότερα για την κεντρική περιοχή, έδωσε την αφορμή για τη μαζική κατεδάφιση παλαιότερων κτιρίων, πολλά από τα οποία είχαν ιδιαίτερη ιστορική αξία. Έτσι, ο σεισμός συντέλεσε στην ολοκλήρωση της εφαρμογής του σχεδίου Hébrard σε περιοχές που δεν είχαν καταστραφεί από την πυρκαγιά του 1917, όπως για παράδειγμα με τη διάνοιξη της οδού Ιασονίδου και την κατεδάφιση των λαϊκών κατοικιών γύρω από την Ροτόντα και πολλών αντίστοιχων στην Ανω Πόλη.

Το πρωτοσέλιδο της Μακεδονίας (21-6-1978)

Άρθρα εφημερίδων

Το ξενοδοχείο Mediterranean Palace κατεδαφίστηκε στο σεισμό

Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΕΙΚΟΝΑ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ

Η ανεξέλεγκτη εξάπλωση της πόλης κάνει επιτακτική την ανάγκη για ύπαρξη μιας πολιτικής ελέγχου και ρύθμισης του αστικού χώρου. Οι μελέτες που εκπονήθηκαν κατά καιρούς δεν απέκτησαν θεσμική υπόσταση, έθεσαν όμως τις βάσεις για την θέσπιση του Ρυθμιστικού Σχεδίου Θεσσαλονίκης, η σύνταξη του οποίου το 1985, αποτελεί την πρώτη ουσιαστική προσπάθεια για τον έλεγχο της αστικής ανάπτυξης. Αποσκοπούσε τόσο στην αντιμετώπιση των προβλημάτων της πόλης, όσο και στην εξειδίκευση των κατευθύνσεων σχεδιασμού της, ενώ στηρίχτηκε στις προσπάθειες ρύθμισης που είχαν προηγηθεί.

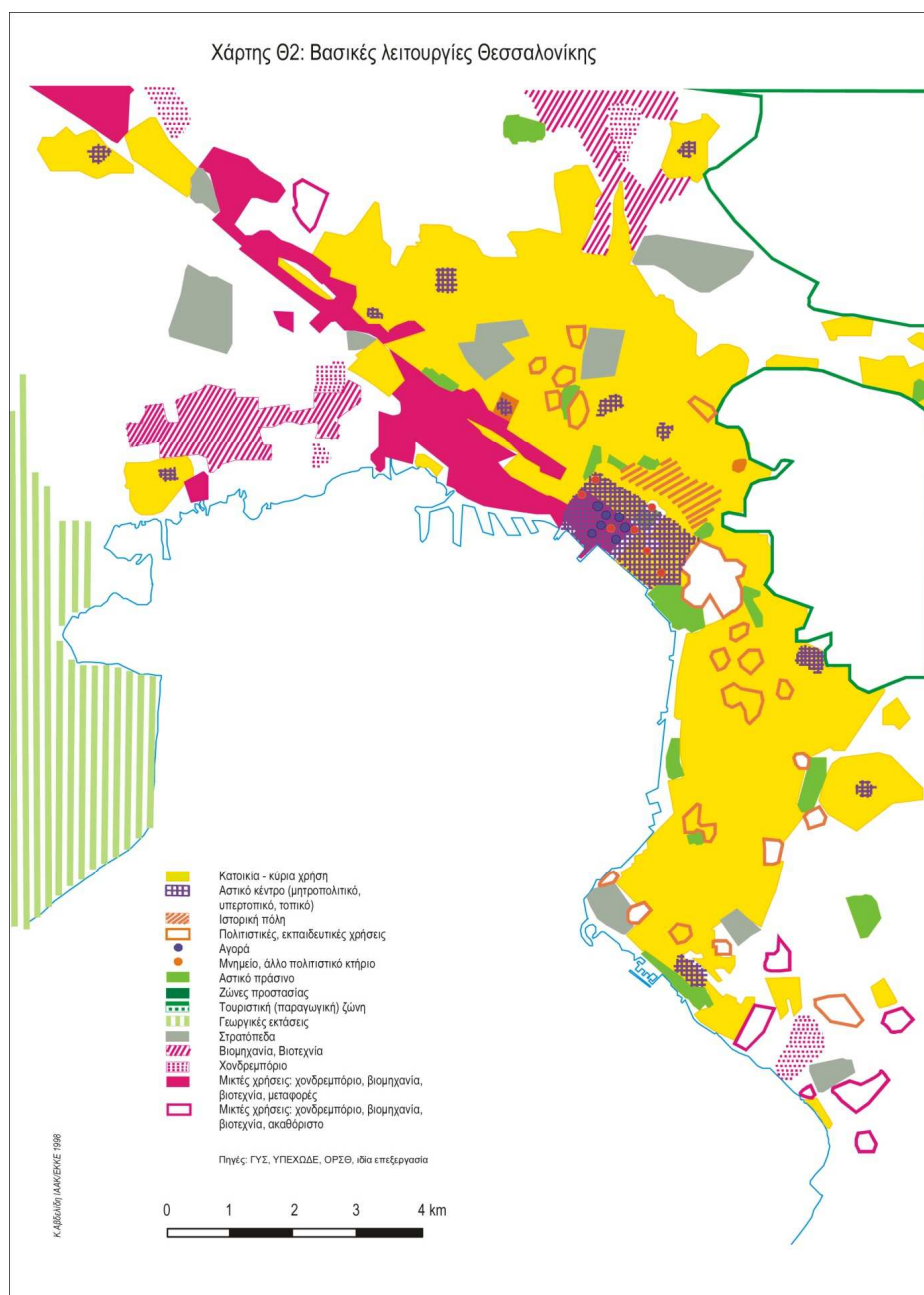

Ρυθμιστικό Σχέδιο Θεσσαλονίκης (1985)

Για την εκτός πολεοδομημένης περιοχής ζώνη συντάχθηκε η Ζώνη Οικιστικού Ελέγχου (ΖΟΕ), που αποσκοπεί στον έλεγχο της ανάπτυξης των αστικών δραστηριοτήτων στον περιφερειακό χώρο. Έκτοτε παρατηρείται στην πόλη της Θεσσαλονίκης μια σταδιακή ανάπτυξη λειτουργιών και σε άλλες περιοχές, όπως στον δήμο Καλαμαριάς, Ευόσμου, Νεάπολης και Πυλαίας, ενώ κυρίαρχο στοιχείο είναι η γραμμική -κατά μήκος των βασικών αξόνων- διάχυση των καταστημάτων. Τέλος, αλλά εξίσου σημαντικό για την ενίσχυση των περιφερειακών περιοχών, είναι η έντονη ανάπτυξη τριτογενών δραστηριοτήτων στους αντίστοιχους δήμους.

Σήμερα η πόλη έχει ξεπεράσει το 1.000.000 κατοίκους και καλύπτει 14.000 εκτάρια γης. Οι οικιστικές επεκτάσεις και οι νέες χωροθετήσεις χρήσεων μετασχηματίζουν συνεχώς τον αστικό ιστό, οδηγώντας σταδιακά στη μεταβολή του μοντέλου της πόλης από συμπαγές σε διάχυτο. Το ιστορικό κέντρο με τις υψηλές αξίες γης και το κακοποιημένο και κορεσμένο ιστό, αδυνατεί να

σηκώσει το βάρος της κεντρικότητας του αστικού συγκροτήματος, με αποτέλεσμα να δημιουργείται, μέσω μιας δυναμικής διάχυσης χρήσεων τριτογενούς τομέα, ένα νέο κέντρο στην περιφέρεια.

Η χωρική οργάνωση των χρήσεων κυριαρχείται από τη διασπορά και την παράθεση υποδομών χωρίς φυσική συνέχεια, έχοντας αρχιτεκτονική κλίμακα πολύ μεγαλύτερη από εκείνη του κέντρου και μορφή τελείως ανεξάρτητη από τη θέση τους. Παραδοσιακές οικονομικές δραστηριότητες, όπως το εμπόριο και υπηρεσίες που μέχρι προτίνος ήταν αποκλειστικά χωροθετημένες στο κέντρο της πόλης, σήμερα αρχίζουν και καταλαμβάνουν τον περιαστικό χώρο και μάλιστα διάσπαρτα, δημιουργώντας νέα εξωαστικά επίκεντρα όπως το Mediterranean Cosmos. Αυτό που απουσιάζει αισθητά, στις νέες αυτές αστικές συγκεντρώσεις είναι ο δημόσιος χώρος.

Παράλληλα οι κενοί χώροι που προκύπτουν στο κέντρο της πόλης από τη μετεγκατάσταση αυτών των οικονομικών δραστηριοτήτων καταλαμβάνονται από δραστηριότητες πολιτισμού και αναψυχής. Έτσι λοιπόν, το κέντρο τείνει να αποκτά ολοένα και περισσότερο συμβολική, κι όχι παραγωγική πλέον, ταυτότητα, και να μετατρέπεται σε τόπο πολιτιστικού, ψυχαγωγικού και τουριστικού προσανατολισμού.

Ένα επίσης σημαντικό πρόβλημα είναι αυτό των ελεύθερων δημόσιων χώρων. Η περίπτωση της Θεσσαλονίκης είναι μία τυπική περίπτωση ευρωπαϊκής / μεσογειακής πόλης με τα συνηθισμένα προβλήματα υπερδόμησης του αστικού ιστού και ανυπαρξίας οργανωμένου δικτύου υπαίθριων χώρων. Η ανάπτυξη της πόλης 'αυθαίρετα', και η μη αντιμετώπιση του αστικού πλέγματος σαν ένα ενιαίο σύνολο δημιούργησε και δημιουργεί συνεχώς προβλήματα. Το ποσοστό ελεύθερων και πράσινων χώρων είναι πάρα πολύ χαμηλό. Οι ανοικτοί χώροι και οι εκτάσεις πράσινου έχουν μειωθεί κατά 20% από το 1979 μέχρι σήμερα. Μέσα στα χρόνια αυτά, οι περισσότεροι ελεύθεροι χώροι οικοδομήθηκαν ή μετατράπηκαν σε πάρκινγκ, με αποτέλεσμα, σήμερα, στη Θεσσαλονίκη υποπολλαπλασιάστηκε η αναλογία έκτασης πράσινου ανά κάτοικο από το κατώτατο διεθνώς παραδεκτό όριο. Στην ήδη επιβαρημένη κατάσταση προστέθηκε η τρομερή καταστροφή που υπέστη το περιαστικό δάσος του Σείχ Σου, το 1997, καθώς κάηκε το 55% της έκτασής του.

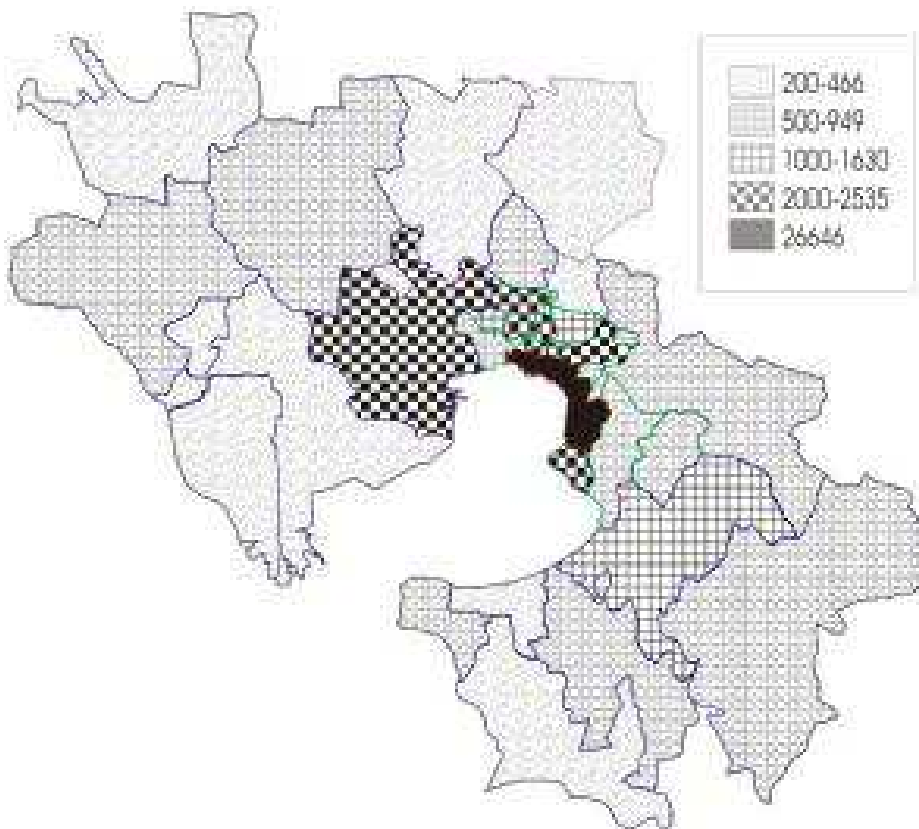

Το δάσος του Σείχ – Σου

Στο Πολεοδομικό Συγκρότημα της Θεσσαλονίκης υπάρχουν, σε μεγάλη συχνότητα αρκετοί τύποι κακοποιημένων τοποθεσιών, όπως πρώην στρατόπεδα, εγκαταλελειμμένες βιομηχανικές τοποθεσίες, ανενεργά λατομεία, ρέματα – φυσικά οικοσυστήματα, αδιαμόρφωτοι ανοικτοί, κενοί χώροι. Με δεδομένες τις ιδιαίτερα υψηλές πυκνότητες στην Θεσσαλονίκη, το κυρίαρχο θα πρέπει να είναι η αναβάθμιση του πρασίνου και των ελεύθερων χώρων των περιοχών.

Παράλληλα με τους πολεοδομικούς μετασχηματισμούς ένα μείζον κοινωνικό ζήτημα, με κατ' εξοχήν όμως χωρικές διαστάσεις είναι αυτό των νέων μεταναστών. Τα ισχυρά μεταναστευτικά ρεύματα μετασχηματίζουν τις ευρωπαϊκές πόλεις και περιφέρειες σε πολυεθνικές και πολυπολιτισμικές κοινωνίες. Σημαντική διάσταση αυτού του μετασχηματισμού είναι ο χωρικός

διαχωρισμός των διαφορετικών πολιτισμικών ομάδων μέσα στις πόλεις ή του χωρικού αποκλεισμού αυτών.

Πολίτες χωρών εκτός της Ευρωπαϊκής Ένωσης στη Θεσσαλονίκη

Η συγκέντρωση της πλειοψηφίας των μεταναστών στο δήμο Θεσσαλονίκης διαμορφώνει και τον κοινωνικό χάρτη της πόλης, στον οποίο αποτυπώνεται ο διαχωρισμός ανάμεσα στις ακριβότερες περιοχές των νοτιοανατολικού τμήματος και των βοριοδυτικών συνοικιών. Συχνά η παρουσία τους σε ορισμένους χώρους, είτε αναφερόμαστε σε γειτονιές, είτε σε κέντρα πόλης έντονης κινητικότητας, συνοδεύεται από παρουσία εμπορικής δραστηριότητας. Κεντρικές περιοχές της πόλης, πάρκα και πλατείες, μετατρέπονται σε σημεία συγκέντρωσης των μεταναστών, χώροι όπου συναντιούνται μεταξύ τους ή ψάχνουν για δουλειά, τέτοια παραδείγματα είναι το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο, η πλατεία Δικαστηρίων, ο Σιδηροδρομικός Σταθμός, όλα στην καρδιά της πόλης. Η εξέλιξη αυτή είναι ορατή ακόμη και σε επίπεδο γειτονιάς, σε περιοχές με έντονες συγκεντρώσεις μεταναστών, όπου για παράδειγμα τα περίπτερα της περιοχής πουλούν Αλβανικές, Βουλγάρικες, Ρώσικες και άλλες εφημερίδες.

ΠΛΑΙΣΙΟ ΚΑΙ ΠΛΕΓΜΑ ΣΗΜΑΝΤΙΚΩΝ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΩΝ ΑΣΤΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ

Σύμφωνα με τη Λεοντίδου (1997), τα βασικά ιστορικά χαρακτηριστικά των μεσογειακών πόλεων συνοψίζονται στα εξής:

- (α) σε αντίθεση με τις βόρειες Ευρωπαϊκές πόλεις, στη Μεσόγειο παρατηρούμε συμπαγή αστικά τοπία, στενότερους δρόμους, ψηλά κτήρια και προάστια κοντά στο κέντρο,
- (β) η χρήση γης, σε όρους κατοικίας και χωροταξικού καταμερισμού των οικονομικών-πολιτισμικών δραστηριοτήτων, είναι μάλλον αναμειγμένη, παρά κατανεμημένη σε ζώνες, και
- (γ) σε γενικές γραμμές, υπάρχει σχετική ανάμειξη των κοινωνικών τάξεων, παρόλο που οι περισσότεροι ευκατάστατοι ζουν στα κέντρα των πόλεων, ενώ οι φτωχότεροι στην περιφέρεια.

Μέσα στο ευρύτερο πλαίσιο της διεθνοποίησης των ευρωπαϊκών πόλεων, μερικά από αυτά τα χαρακτηριστικά αρχίζουν να αλλάζουν. Καθώς οι αστικές οικονομίες σχετίζονται όλο και περισσότερο με το παγκόσμιο οικονομικό περιβάλλον, ο πολεοδομικός σχεδιασμός προσανατολίζεται προς προγράμματα αστικής ανάπτυξης, με στόχο τη φιλοξενία υποδομών ευρωπαϊκής εμβέλειας, την προσέλκυση δυναμικών οικονομικών δραστηριοτήτων και την αναζωογόνηση περιοχών σηματοδεδειμένων από τεχνολογική απαξίωση.

Στη Θεσσαλονίκη, τέτοιες τάσεις εμφανίζονται στην περιοχή των Λαδάδικων, του ιστορικού κέντρου, σε άδεια εργοστάσια, σε κτίρια του λιμανιού ή σε εγκαταλελειμμένα στρατόπεδα, τα οποία μεταμορφώνονται σε πολιτιστικά και κέντρα διασκέδασης (κυρίως ιδιωτικά). Παράλληλα προσελκύονται οργανισμοί με διεθνή χαρακτήρα (π.χ. Βαλκανικό Κέντρο Συναλλαγών, CEDEFOP, Δ.Ε.Θ., κ.α.), ενώ υπάρχει μία γενική τάση χωροταξικής επανατοποθέτησης διάφορων δραστηριοτήτων.

6.1. Θεσσαλονίκη Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης – 1997

Στο πλαίσιο του ανταγωνισμού των πόλεων, οι προσπάθειες για ανάπτυξη νέων αστικών οικονομιών με κυρίαρχες τις οικονομίες του πολιτισμού και του ελεύθερου χώρου, οδήγησαν στην διεκδίκηση μεγάλων διεθνών γεγονότων. Η ανακήρυξη της Θεσσαλονίκης σε Πολιτιστική Πρωτεύουσα το 1997 επιτάχυνε την υλοποίηση του Προγράμματος των Πολιτιστικών και Κοινωνικών Υποδομών, των μεγάλων αναπλάσεων και της αναβάθμισης των υποβαθμισμένων περιοχών, αναζωογονώντας τον πολεοδομικό ιστό της πόλης.

Το πρόγραμμα των αρχιτεκτονικών επεμβάσεων περιελάμβανε:

- έμφαση στην βελτίωση της ταλαιπωρημένης εικόνας της πόλης
- δημιουργία σημείων κεντρικότητας και αναφοράς στην άμορφη αστική περιφέρεια
- προβολή ιστορικών και πολιτιστικών ιδιαιτεροτήτων
- ανανέωση και διερεύνηση του εξοπλισμού της με αποκαταστάσεις μνημείων και κτισμάτων
- επιδίωξη διεθνούς ενδιαφέροντος της πόλης

Βασικός στόχος είναι η δημιουργία ενός πλέγματος τόπων πολιτιστικής και κοινωνικής ταυτότητας. Η χωρική αυτή συγκέντρωση των πολιτιστικών δραστηριοτήτων είναι ένα νέο φαινόμενο στη μεταβιομηχανική πόλη. Ο Mommaas αναφέρει ότι η τάση χωρικής συγκέντρωσης και ομαδοποίησης των πολιτιστικών δραστηριοτήτων αποτελεί προχωρημένο στάδιο της χρήσης του πολιτισμού ως κινητήριου μοχλού της αστικής οικονομίας. Αποτελεί σημαντική μεταβολή και δηλώνει το πέρασμα "από τις απλές πολιτικές που στόχευαν στην οργάνωση περιστασιακής κατανάλωσης πολιτιστικών θεαμάτων σε πιο ολοκληρωμένες στρατηγικές πολιτικές που στοχεύουν στη δημιουργία πλήθους χώρων εν σειρά, ακόμη και ολόκληρων γειτονιών και αστικών περιοχών, για πολιτιστική παραγωγή και δημιουργικότητα" .

6.2. Ανασύνταξη της ιστορικής εικόνας της πόλης

Η σημερινή ιστορική εικόνα που παρουσιάζει η Θεσσαλονίκη είναι αποτέλεσμα μιας πολύπλοκης παράθεσης και σύνδεσης ιστορικών μνημείων που προέρχονται από τις διάφορες φάσεις που πέρασε η πόλη. Με την ασυνέχεια αυτή και τις συνεχείς εναλλαγές, διαμορφώνεται μια κατακερματισμένη, αλλά ουσιαστικά ενδιαφέρουσα πολυπολιτισμική ταυτότητα που χρήζει προστασία και διατήρηση.

Οι παρεμβάσεις που ακολούθησαν προσπάθησαν να αντιμετωπίσουν τα θέματα της ασυνέχειας που η ίδια η πορεία της πόλης είχε δημιουργήσει, συνδυασμένα με την καθημερινότητα και τους χώρους που είχαν περάσει στην συνείδηση των πολιτών. Βασικοί στόχοι της μελέτης είναι η διατήρηση των υφιστάμενων χαράξεων και επομένως η ανάδειξή τους, με τη χρήση φυτεύσεων και δέντρων και τη διατήρηση διαμορφώσεων που υπάρχουν στην καθημερινή συνείδηση των πολιτών, όπως η πλατεία Ναυαρίνου και η Ροτόντα.

Πιο συγκεκριμένα προτείνεται η δημιουργία της πλατείας Νίκης, ανασχεδιασμός της οδού Ιπποδρόμου, δημιουργία της πλατείας Καμάρας και τέλος της πλατείας Ροτόντας-Μελενίκου. Και στις τρεις περιπτώσεις πρόκειται για σχεδιασμούς που αναπτύσσονται κάθετα, αποσκοπώντας στην διατήρηση του γραμμικού χαρακτήρα της πόλης και της ιδιαίτερης ταυτότητας της.

Καμάρα

Ροτόντα

Στο πλαίσιο της διαδικασίας ανασύνταξη της ιστορικής εικόνας της πόλης εντάχθηκε και το πλέγμα των παρεμβάσεων σε σημαντικούς άξονες της πόλης :

α. Άξονας οδού Εγνατίας: Αποκατάσταση των όψεων επιλεγμένων κτιρίων

Η οδός Εγνατίας που εισάγει την πόλη από τα δυτικά αποτελεί τον πιο επιμήκη εμπορικό άξονα της πόλης και συγκεντρώνει μια πληθώρα κτιρίων του μεσοπολέμου. Η μελέτη αποσκοπεί στην ανάδειξη 48 όψεων διατηρητέων κτιρίων και ολοκληρώνεται με την πλακόστρωση και επιμύκνηση - όπου θεωρήθηκε απαραίτητο- των πεζοδρομίων.

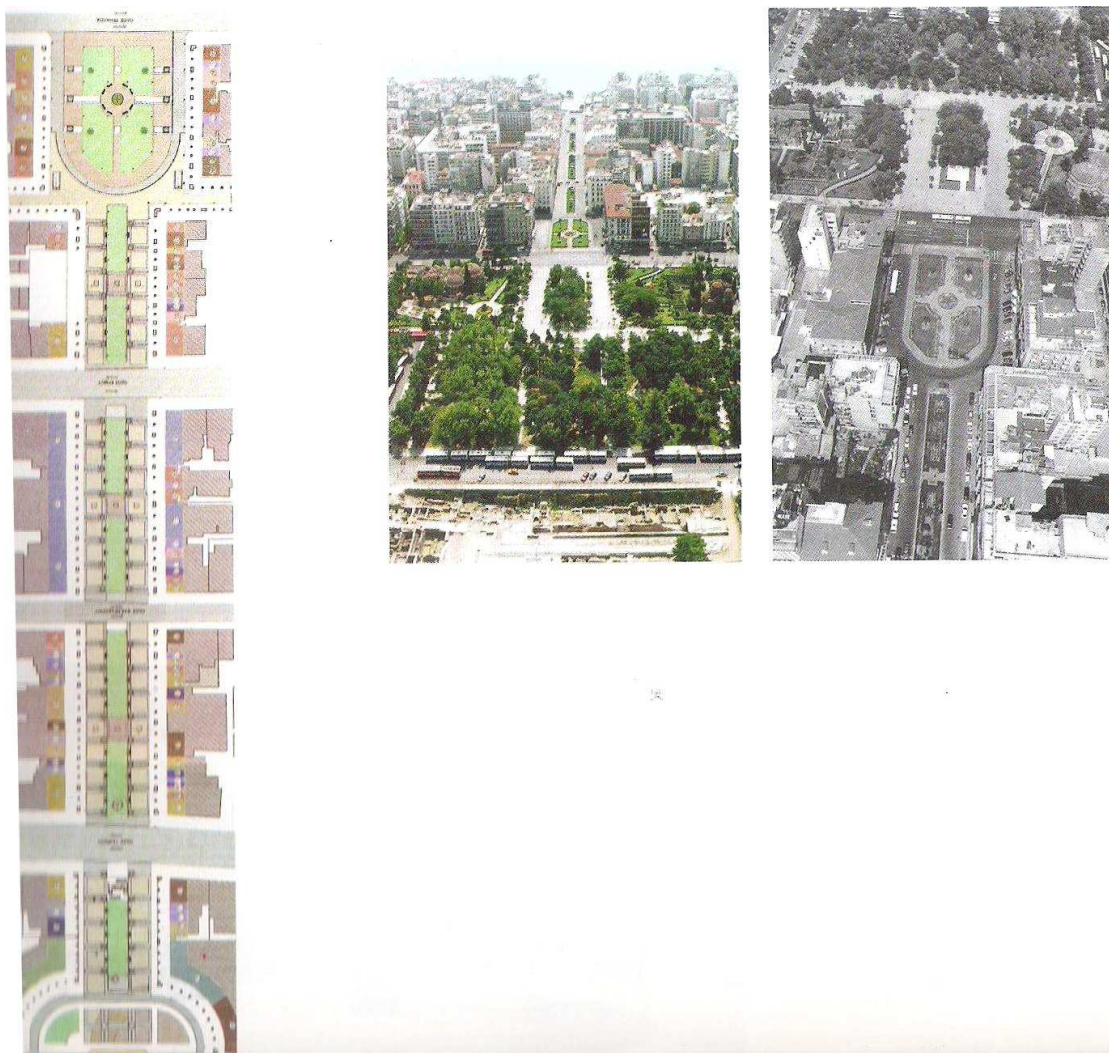

Οδός Εγνατίας

β. Άξονας της οδού Αριστοτέλους: Πεζοδρόμηση

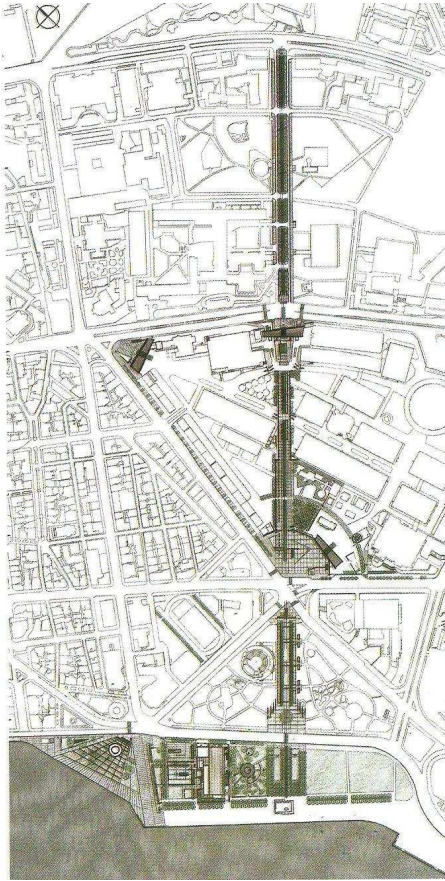
Ο άξονας της οδού Αριστοτέλους διαμορφώθηκε από την εφαρμογή του σχεδίου Hebrard και για το λόγο αυτό είναι ο μοναδικός που παρουσιάζει μορφολογική και αντιληπτική ομοιογένεια, στο τμήμα μεταξύ θάλασσας και Εγνατίας οδού. Στο ύψος της Εγνατίας και εκατέρωθεν της Αριστοτέλους βρίσκονται οι παραδοσιακές αγορές Βλάλη και Βατικιώτη και παρακάτω τα Λουλουδάδικα με τα Λουτρά Παράδεισος, σε μία εντυπωσιακή συνέχεια χρήσεων γης και λειτουργιών στη διάρκεια των αιώνων. Η διακοπή της από τους οριζόντιους άξονες κίνησης οδήγησε στην εξασθένηση του αστικού της ρόλου και ο ανασχεδιασμός της κρίθηκε απαραίτητος για την επανάκτηση της ταυτότητας του συμβολικού άξονα. Παρ' όλα αυτά, με τον διαγωνισμό που διεξήχθη, φάνηκε καθαρά η αδυναμία του να συγκεντρώσει κεντρικές λειτουργίες της πόλης, όπως είχε προβλεφθεί, αποτελούμενος από αυτοτελείς ενότητες χώρου αντι για μια συνεχόμενη ενότητα δομής.

γ. Νέος Ανατολικός άξονας και η πλατεία Λ.Πύργου

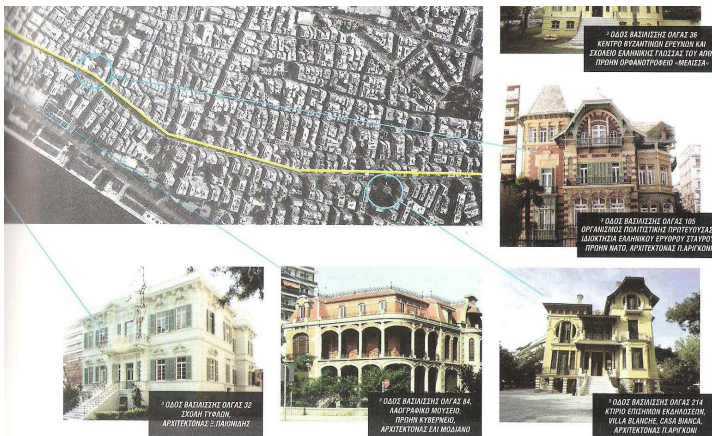
Ο Ανατολικός Πολιτιστικός άξονας αποτελούσε σημαντικό στοιχείο του πολεοδομικού σχεδιασμού του Hebrard, κάτι που στο σημερινό αστικό ιστό δεν αποτυπώνεται. Συγκεντρώνει και ενώνει μια πλειάδα πολιτιστικών και δημόσιων κτιρίων, κρίνοντας απαραίτητο έναν ανασχεδιασμό όπου θα

αποκαθιστά την νευραλγική του θέση στον αστικό ιστό της πόλης. Ακολουθεί το ανατολικό τείχος της πόλης θραύσματα του οποίου έχουν έρθει στο φώς στους ακάλυπτους χώρους των κτιρίων της Τράπεζας Πειραιώς και της Πολεοδομίας Θεσσαλονίκης, ενώ στο τμήμα πάνω από την Εγνατία τμήμα του τείχους έχει ενσωματωθεί σε πάρκο.

δ. Άξονας της λεωφόρου Βασιλίσσης Ολγας: Αποκατάσταση διατηρητέων επαύλεων

Αντίστοιχες αναπλάσεις, που οργάνωσαν τον αστικό ιστό και προσέφεραν στην πόλη νέους κοινόχρηστους χώρους με ποικίλες χρήσεις και λειτουργίες, πραγματοποιήθηκαν και για τον άξονα της παραλιακής ζώνης του δήμου Θεσσαλονίκη και του δήμου Καλαμαριάς.

ΟΔΟΣ ΒΑΣΙΛΙΣΣΗΣ ΟΛΓΑΣ 36
ΚΕΝΤΡΙΟ ΒΑΣΙΛΙΚΗΣ ΕΠΕΛΕΥΣΗΣ ΚΑΙ
ΣΧΟΛΕΙΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ ΤΟΥ 1910
(ΠΡΩΤΗ ΟΡΦΑΝΟΤΡΟΦΕΙΑ) - ΜΑΡΙΑΣΣΑ

ΟΔΟΣ ΒΑΣΙΛΙΣΣΗΣ ΟΛΓΑΣ 106
ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΠΡΩΤΟΓΕΝΕΣ ΠΡΟΓΕΝΕΣ
ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΡΓΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ
(ΠΡΩΤΗ ΜΕΤΕ, ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΑΣ ΠΑΡΥΚΟΥ)

ΟΔΟΣ ΒΑΣΙΛΙΣΣΗΣ ΟΛΓΑΣ 32
ΣΧΟΛΗ ΤΕΧΝΩΝ
ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΑΣ Γ. ΣΟΦΙΟΠΟΥΛΟΣ

ΟΔΟΣ ΒΑΣΙΛΙΣΣΗΣ ΟΛΓΑΣ 84
ΛΕΟΦΑΝΟΣ ΜΟΥΣΕΙΟ
(ΠΡΩΤΗ ΚΥΡΕΥΣΗ)
ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΑΣ ΛΕΩ ΜΟΥΣΕΙΟ

ΟΔΟΣ ΒΑΣΙΛΙΣΣΗΣ ΟΛΓΑΣ 214
ΚΤΗΡΙΟ ΣΠΕΚΤΑΚΙΩΝ ΕΚΔΑΤΕΣΕΩΝ
VILLA BLANCHE, CASA BIANCA
ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΑΣ ΠΑΡΥΚΟΥ

6.3. Το Δυτικό Τόξο – Αναζωογόνηση των Δυτικών Συνοικιών

Το Δυτικό Τόξο θεωρείται η σπονδυλική στήλη των δυτικών συνοικιών με οκτώ περιφερειακούς δήμους (Συκεών, Νεάπολης, Πολίχνης, Σταυρούπολης, Αμπελοκήπων, Ευόσμου, Ελευθερίου-Κορδελιού και Μενεμένης). Περιλαμβάνει χώρους με έντονα ιστορικά και πολιτισμικά χαρακτηριστικά: σημαντικά ιστορικά κτίσματα και εγκαταστάσεις, ανενεργά εργοστάσια και εγκαταστάσεις στρατοπέδων, νεκροταφεία, μεγάλους ακάλυπτους χώρους, ρέματα και άλλες αδιαμόρφωτες εκτάσεις που ήταν άλλοτε εκτός πόλεως αλλά περικυκλώθηκαν από την οικιστική ανάπτυξη.

Ο νοητός άξονας πάνω στον οποίο εντάσσονται μπορεί να διαμορφώσει τη σπονδυλική στήλη των δυτικών συνοικιών, τις οποίες θα αναδιαρθρώσει, θα αποκαταστήσει το αστικό περιβάλλον τους και θα αποτελέσει ένα αντίβαρο προς το κέντρο της πόλης. Θα δώσει επίσης τη δυνατότητα να ενοποιηθούν μορφολογικά και λειτουργικά οι περιοχές που διασχίζει, θα ενισχύσει την τοπική ταυτότητα και θα αναπληρώσει την αστικότητα και την κεντρικότητα που απουσιάζουν τελείως από τις Δυτικές Συνοικίες.

Η αναβάθμιση των δυτικών συνοικιών στοχεύει :

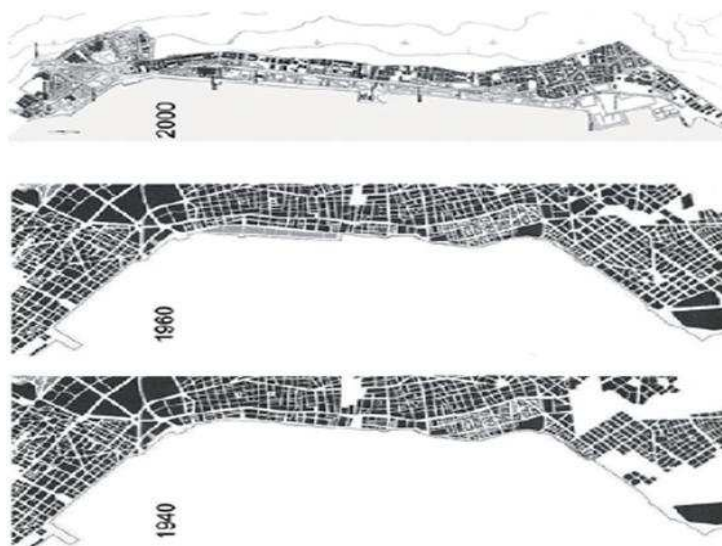
- στην άμβλυνση των χωρικών ανισοτήτων κέντρου - δυτικών συνοικιών με ανακατανομή των χρήσεων γης, λειτουργιών και επενδύσεων
- στη δημιουργία πολυκεντρικής δομής της πόλης
- στην ανακατανομή και χωροθέτηση ειδικών λειτουργιών μητροπολιτικής κλίμακας.

6.4. Ανασχεδιασμός Νέας Παραλίας

Ο διαγωνισμός για τη Νέα παραλία ανέδειξε το πρόβλημα που αντιμετωπίζουν πολλές ακόμη πόλεις με παρόμοια γεωγραφική θέση, αυτό της διαχείρισης του θαλάσσιου μετώπου της και της σχέση του με τον υπόλοιπο αστικό ιστό. Πρόκειται για έναν σημαντικό δημόσιο τόπο της πόλης, γραμμικό με περιορισμένο βάθος και μεγάλο μήκος, γεγονός που του προσδίδει ακριβώς τα χαρακτηριστικά του «μετώπου» - του λεπτού φλοιού, που απλώνεται στο όριο μεταξύ στεριάς και θάλασσας

Κεντρική ιδέα του έργου είναι η δημιουργία ενός συνεχόμενου γραμμικού χώρου με επιλογές ψυχαγωγίας, παιχνιδιού, χαλάρωσης, εκπαίδευσης και πολιτισμού, μια αλληλουχία διαφοροποιημένων χώρων, με ποικίλες ποιότητες, που θα καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα χρήσεων, αλλά θα διατηρούν ωστόσο τα χαρακτηριστικά της ενότητας και της συνέχειας, που ο ίδιος ο χαρακτήρας του μετώπου επιβάλλει.

Ανάπτυξη Παραλίας από το 1940 - 2000

6.5. Οι πύλες της ΔΕΘ

Τα κτίρια των πυλών της ΔΕΘ, σχεδιάστηκαν με σκοπό την ανάδειξη της έκθεσης στον αστικό ιστό της πόλης. Αρχικά η μελέτη της ΔΕΘ είχε ως βασικό στοιχείο της την ενίσχυση και ανάδειξη του Πολιτιστικού Αξονα, η μετέπειτα όμως ανάπτυξη του χώρου της έκθεσης εξελίχθηκε διαφορετικά, ώστε να εξυπηρετεί τις ανάγκες της. Έτσι οι πύλες της έρχονται να δώσουν μια πιο δυναμική ταυτότητα στην εικόνα της πόλης.

Πύλη της ΔΕΘ

6.6. Κτήρια πολιτιστικής υποδομής

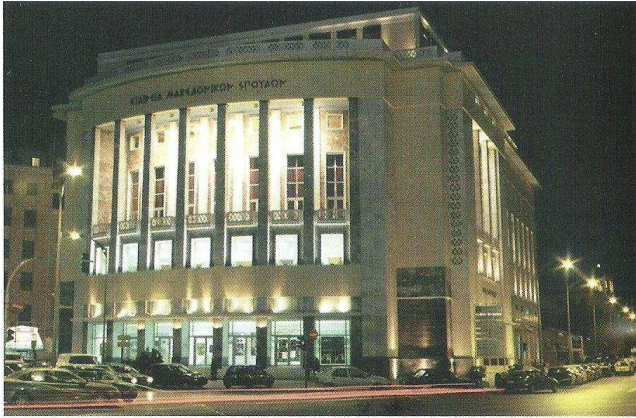
Τα κτίρια που χρηματοδοτήθηκαν και κατασκευάστηκαν για να στεγάσουν τις πολιτιστικές εκδηλώσεις του καλλιτεχνικού προγράμματος διακρίνονται από μια μακροπρόθεσμη αντίληψη οργάνωσης και κάλυψης των αναγκών της πολιτιστικής υποδομής του πολεοδομικού συγκροτήματος Θεσσαλονίκης. Αξια αναφοράς είναι ο ανασχεδιασμός του Βασιλικού θεάτρου και του θεάτρου εταιρίας Μακεδονικών σπουδών, που βρίσκονται και στο κέντρο της πόλης, όπως και το πολιτιστικό συγκρότημα της μονής Λαζαριστών. Σημαντική ενέργεια αποτελεί και ο ανασχεδιασμός του Ολύμπιον, όπου και εδράζεται το διεθνές φεστιβάλ κινηματογράφου, καθώς και η κατασκευή του νέου Δημαρχείο της πόλης.

Όσον αφορά τα θέατρα, το θέατρο γης στο Σειχ Σου, ο ανασχεδιασμός του θεάτρου Δάσους καθώς και θεάτρου κήπου στο κέντρο της Θεσσαλονίκης αποτελούν ουσιαστικά παραδείγματα.

Τέλος σημαντικό τμήμα της πολιτιστικού ανασχεδιασμού είναι οι νέοι εκθεσιακοί χώροι που εμφανίστηκαν στα πλαίσια της Θεσσαλονίκης, αποτελώντας το νευραλγικό σύστημα της σύγχρονης πόλης, που αφορά τη δημιουργικότητα πολλαπλών κοινωνικών ομάδων. Αντίστοιχα παραδείγματα είναι η πινακοθήκη του Τελλόγλειου Ιδρύματος, το μακεδονικό μουσείο σύγχρονης τέχνης και το κρατικό μουσείο σύγχρονης τέχνης στο πρώην εργοστάσιο ΥΦΑΝΕΤ.

Σημαντικό τμήμα του ανασχεδιασμού, που ενίσχυσε την ενοποίηση του κατακερματισμένου δημόσιου χώρου και έδωσε στην πόλη έναν αριθμό καινούριων τόπων συνάντησης και επικοινωνίας αποτελούν συμπλέγματα πεζόδρομων στα κεντρικά τους σημεία. Ανάλογοι χώροι, των οποίων ο εμπορικός χαρακτήρας έχει διατηρηθεί, όπως για παράδειγμα των αγορών Βλάλη, Μοδιάνο, της Βατικιώτη, επανασχεδιάζονται με στέγαση και πεζοδρόμηση, ενώ στην ευρύτερη

περιοχή των λαδάδικων, που αποτελεί και το μεγαλύτερο σύνολο ιστορικού εμπορικού κέντρου που έχει διασωθεί στο κέντρο της πόλης, ακολουθήθηκε μια γενικότερη στρατηγική ανάδειξης χαρακτηριστικών της ταυτότητας της περιοχή.

Θέατρο Μακεδονικών σπουδών

Μονή Λαζαριστών

6.7. Δημιουργία συστήματος Μετρό

Ύστερα από είκοσι χρόνια διαπραγματεύσεων και μελετών, έχει ξεκινήσει και η υλοποίηση του μετρό. Συγχρόνως με την υλοποίηση του, έχει ανατεθεί μελέτη σκοπιμότητας για την κατασκευή προαστιακού -περιφερειακού σιδηρόδρομου, καθώς φαίνεται πως υπάρχει δυνατότητα άμεσης πραγματοποίησης για συνδέσεις που μπορούν να αξιοποιήσουν υπάρχουσες υποδομές. Ξεκινά από τα δυτικά - σιδηροδρομικό σταθμό - και συνεχίζει ανατολικά σε μια διαδρομή 9.5 περίπου χιλιομέτρων με 13 συνολικά στάσεις, ενώ μεταγενέστερα προβλέπεται η επέκτασή του και προς τα δύο άκρα του, ώστε να εξυπηρετεί το σύνολο της πόλης και να δίνει τη δυνατότητα πρόσβασης και στο αεροδρόμιο.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ

Η Θεσσαλονίκη είναι μια τυπική περίπτωση ευρωπαϊκής - μεσογειακής πόλης, που παρουσιάζει και τα ανάλογα προβλήματα υπερδόμησης του αστικού ιστού και της σχεδόν ανύπαρκτης παρουσίας οργανωμένου δικτύου υπαίθριων χώρων. Η ανάπτυξή της 'αυθαίρετα', και η αδυναμία αντιμετώπισης του αστικού πλέγματος σαν ένα ενιαίο σύνολο δημιούργησε και δημιουργεί συνεχώς προβλήματα.

Ο στρατηγικός σχεδιασμός της πόλης, από την αρχή του (σχέδιο Hebrard) είτε δεν εφαρμόστηκε σύμφωνα με τις προβλέψεις λόγω ανωτέρας βίας και έλλειψης οικονομικών μέσων, είτε δεν υπήρξε καν, στο βαθμό που, στα ζητήματα αστικοποίησης, κοινωνικής ενσωμάτωσης και οικονομικής ανάπτυξης η πόλη αφέθηκε να λειτουργήσει χωρίς κάποια ρύθμιση. Μάλιστα, ως προς το τελευταίο, αρκετές φορές διατυπώνεται η άποψη ότι η μη ρύθμιση αποτέλεσε περισσότερο επιλογή και αναγκαιότητα παρά παράλειψη.

Στη Θεσσαλονίκη, φαίνεται πως μέχρι σήμερα την απάντηση στην έλλειψη στρατηγικού σχεδιασμού στην πόλη την δίδουν μία σειρά από αποσπασματικές παρεμβάσεις, η σύλληψη όμως των οποίων ανάγεται στην περίοδο της Πολιτιστικής Πρωτεύουσας. Άλλες παρεμβάσεις (όπως π.χ. η ανάπλαση της Νέας Παραλίας) αποτελούν συνέχεια ανολοκλήρωτων σχεδιασμών του παρελθόντος. Στην περίπτωση της Θεσσαλονίκης επιλέχθηκε, η προέκυψε, η διασπορά και ο κατακερματισμός των πολεοδομικών παρεμβάσεων. Η προετοιμασία με έργα υποδομών και έργα βελτίωσης της ποιότητας του αστικού χώρου, ακολούθησε ένα σχέδιο πολλών και μικρών έργων αποφεύγοντας τα μεγάλα και εμβληματικά έργα, όπως για παράδειγμα την ανάπλαση της κεντρικής παραλιακής ζώνης της πόλης – αν και είχε προηγηθεί σχετικός διεθνής διαγωνισμός αστικού σχεδιασμού.

Παρ' ότι τα πολλά και μικρά έργα δεν άλλαξαν σημαντικά τη φυσιογνωμία της πόλης, στο πλαίσιο των ιδιαιτεροτήτων της ελληνικής πόλης, μερίδα αρχιτεκτόνων-πολεοδόμων αξιολογεί θετικά τις μέχρι σήμερα καθιερωμένες πρακτικές αστικού σχεδιασμού με βασικό επιχείρημα ότι οι σημειακές και ήπιες παρεμβάσεις μπορούν σχετικά ευκολότερα να χρηματοδοτηθούν και να υλοποιηθούν σε σύγκριση με ριζικές και συντονισμένες παρεμβάσεις μεγάλης κλίμακας, ενώ ταυτοχρόνως, εφόσον είναι προϊόντα φυσικού σχεδιασμού υψηλής ποιότητας, μπορούν να βελτιώσουν συνολικά την εικόνα της ελληνικής πόλης, και ιδιαίτερα των μικρών πόλεων .

Η νέα προσπάθεια ρύθμισης του χώρου της Θεσσαλονίκης πρόκειται να πραγματοποιηθεί το 2012. Βασική προτεραιότητα του νέου Ρυθμιστικού Σχεδίου είναι η αναγέννηση του υφιστάμενου αστικού ιστού και η συμπλήρωση και αναβάθμιση των υποδομών. Μέσω του αυτού επιδιώκεται και η γενικότερη αναβάθμιση του ρόλου σε εθνικό και διεθνές επίπεδο.

Στην νέα αυτή προσπάθεια δεν πρέπει να παραβλέπεται το γεγονός πως τα μεγάλα αστικά κέντρα, όπως στην περίπτωση της Θεσσαλονίκης, δε σταματούν στον πολεοδομικό χώρο που καλύπτουν,

αλλά περιλαμβάνουν μια ευρύτερη περιοχή. Όταν η βιομηχανία βρίσκεται στο Κιλκίς, ο τουρισμός στη Χαλκιδική και τα περιβαλλοντικά ζητήματα ξεπερνούν τα όρια του νομού Θεσσαλονίκης, δεν μπορούμε να μιλάμε για μητροπολιτική Θεσσαλονίκη περιορισμένη στα ασφυκτικά όρια ενός πολεοδομικού συγκροτήματος.

Έτσι, το νέο ΡΣΘ έχει και θέση Περιφερειακού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης της περιοχής ευθύνης του ΟΡ.ΘΕ. Οι στρατηγικοί στόχοι του ΡΣΘ εντάσσονται στο πλαίσιο της εθνικής και ευρωπαϊκής αναπτυξιακής και χωρικής πολιτικής και συγκροτούν τις ακόλουθες ενότητες:

- ενίσχυση της διεθνοποίησης της Θεσσαλονίκης, ενδυνάμωση της χωρικής συνοχής της μητροπολιτικής περιοχής και προώθηση της ανταγωνιστικότητας και καινοτομίας,
- προώθηση της ισότητας ευκαιριών και της κοινωνικής συνοχής και βελτίωση της ποιότητας ζωής,
- εξασφάλιση της βιώσιμης χωρικής ανάπτυξης, της οικολογικής ισορροπίας, προστασία φυσικών, πολιτιστικών πόρων και περιβάλλοντός.

Οι παραπάνω στόχοι είναι βέβαια αξιόλογοι. Το ερώτημα όμως, πέρα από τις κατευθύνσεις του νέου ρυθμιστικού, είναι οι πολιτικές και τα εργαλεία που θα επιλεγούν για την υλοποίηση αυτών. Ακόμη, η αγωνία μήπως κάποια νέα ανωτέρα βία (η σημερινή οικονομική, κοινωνική και πολιτική κρίση ίσως) αποτρέψει για μία ακόμη φορά τους όποιους σχεδιασμούς. Μετά από μια περιπέτεια αποσπασματικότητας και ματαιώσεων, περνάμε πλέον στην περίοδο του ορθολογικού σχεδιασμού ή απλώς παρακολουθούμε ένα ακόμη επεισόδιο της διαχρονικής και πολύ οικείας ιστορίας της ελληνικής πολεοδομίας;